

The Project Gutenberg eBook of Rajankäyntiä nykyisen kirjallisuutemme suunnista, by Juhani Siljo

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Rajankäyntiä nykyisen kirjallisuutemme suunnista

Author: Juhani Siljo

Release date: October 16, 2013 [EBook #43962]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RAJANKÄYNTIÄ NYKYISEN KIRJALLISUUTEMME SUUNNISTA ***

Produced by Tapio Riikonen

RAJANKÄYNTIÄ NYKYISEN KIRJALLISUUTEMME SUUNNISTA

Kokeillut

Kimmo [Juhani Siljo]

Otava, Helsinki, 1914.

RAJANKÄYNTIÄ.

(Vuoropuhelu.)

INTO IHAMIELI, hovineuvos (in spe).

KALLE, itsellismies.

INTO I.: Salli minun vilpittömänä ystävänäsi lausua julki sydänsuruni: huolimatta kaikesta siitä henkisestä kukoistuksesta, mikä versoo ympärillämme; huolimatta kaikkien kansalaisten, sekä miesten että naisten, osoittamasta ihailusta ja hellävaraisesta rakkaudesta nuoren — tai suoraan sanoen: nyt vasta alkavan — kulttuurimme tuoksuvimpia kukkasia kohtaan, sinä nähtävästi kannat sydämessäsi penseyttä sitä kohtaan. Tällaisina vakavina, syvästi velvoittavina aikoina on tuollainen, — kuinka sanoisinkaan — yhteistunteen puute omiaan huolestuttamaan, varsinkin kun muistaa että sinäkin olet kerran sykkivin sydämin painanut ohimoillesi valkolakin, toivon liiton ylevän merkin, ja kun vielä — —

KALLE: »Saktoo vähän», sanoo savolainen kippari, kun laivat törmäävät yhteen. Minä olen hiturainen kyllä, enkä edes aina tiedä, miten sanoisin julki ihastukseni. Mutta mitä niihin uuden uutukaisen kulttuurimme tuoksuvimpiin kukkasiin tulee, niin ymmärtänet kai, ettei jokainen voi viihtyä niiden keskellä aivan kuin kotonaan.

INTO I.: Niin, ystäväni, tosin kaikki mikä on hienoa ja ikäänkuin ilmestystä korkeammasta ilmapiiristä, tosin se on vain harvoja valittuja varten; ja tosin ne, jotka näkevät ikuisuuden pyhäisessä valaistuksessa tämän ahdistusten alhon, tosin ne ovat omalla ylevällä tavallaan onnelliset siitä traagillisesta tietoisuudesta — ah, täytyy kuitenkin huudahtamani: usein liian traagillisesta! —, että ainoastaan muutamat valitut sydämet ihmiskunnan satojen miljoonien joukossa iloitsevat siitä elämän hymyilystä, mikä heidän sielulle on ihastus, ja itkevät silloin kun heillä on suru; — tosin siis näin on. Mutta eikö meidän, jotka pyrimme aineellisuuden yläpuolelle, kuulemaan äänsänsä säveliä ja näkemään paratiisillisen elämän värikisailua nuoren neitosen haihtuvimmassa hymyssä, eikö meidän ole ihana velvollisuus yllättää osanotollamme nämä kauneusunien tulkit keskellä elämän arkea ja murhetta?

KALLE: Saktoohan taaskin. — En minä totta puhuen rakasta niitä, jotka ovat marttyyrejä jo eläessään. Mutta jos selvään huomaan jollakin kengän puristavan jalkaa, niin aivan minä kärsin hänen kanssaan, ja tunnen taas helpotusta, kun hän jotenkuten pääsee pinteistään. Ja osaan minä iloitakin iloitsevien mukana. Mutta kyllä minussa kärsii ja iloittaa aine silloin kun sielukin. Mitä puhut aineen yläpuolelle pyrkimisestä? Minä tahdon sanoa: aine on ihanaa senvuoksi, että siitä voi luoda yhä ihanampaa. Ja aineesta on lähdettävä.

INTO I.: Aiotko todellakin jäädä ikipäiviksi tuolle asteelle? Mutta kaikkien aikojen suuret henget — —

KALLE: Ne jotka minä tunnen — tosin: minä en kirjanoppineena ole arvollinen päästämään sinun kenkäsi pauloja — näyttävät järjestään olleen muutakin kuin kauniisti kimmeltävää sielueetteriä. Eetterillä ei ole mitään muotoa, mutta he ovat aina ilmenneet tosi-ihmisen hahmossa. Ja aineellinen sisältö on pitänyt heidän sielunsa koossa.

INTO I.: Mutta musiikki, ystävä? Mutta rakastavan sielun sanattomat romanssit? Todella aikaansa seuraava kirjailija — ja kirjallisuudessammehan uusaikaisen ihmisen sielu väräjäää täysin vapaana kaikista aineellisuuden siteistä —, todella aikaansa seuraava kirjailija pyrkii ennenkaikkea lauseittensa sulosoinnutukseen. Voiko mikään aine kohottaa mieltäsi sellaisen ihanuuden värisyttävään nautintoon, kuin esim. sen ja sen sekä siveltimen että kynän taikurin, sekä romaanin että näytelmän mestarin helkkyvä ja piirteiltään kuitenkin niin madonnamaisen säännöllinen suomenkieli? On kuin siitä astuisi itse kielen hengetär eteesi hyväilevänä ja läpikuultavana, huulillaan seraafinen hymy. Silloin emme enempää kysy; me raukenemme itsekkäine pyyteinemme kuin lumi auringonpaisteessa.

KALLE: Minäpä sanon toisen vertauksen: todella alkuperäinen kielitaiteilija tehoaa meihin kuin aurinko keväiseen nurmeen; hän sulattaa meistä lumen ja roudan, ja sen lisäksi, jos meissä on kelvollista kylvömaata, saa meidätkin vihertämään ja työntämään oraita. Siitä meidän »itsekkäät pyyteemme» vasta itsetietoisesti heräävät. — Mutta apropos niistä »todella aikaansa seuraavista kirjailijoista»; miten kähän on, eikö lammasten pitäisi seurata paimentaan tai ainakin kulkea hänen edellään hänen tahtonsa mukaan? Kummallinen minusta on tämä »lauma ja paimen»-järjestelmä, mutta se ainakin tuntuu vallan nurinkuriselta, että paimen pyrkii noudattamaan laumansa oikkuja, jättäytyen sen häntäpäähän. Tuollainen kirjailija, joka sinulle nähtävästi on kirjailijan ihanne, on epäilemättä ajan ilmiö, — tämän ajan, joka ennenkaikkea huutaa vapaata yksilöllisyyttä. Sellainen kirjailija »pyrkii lauseittensa sulosoinnutukseen». Niinpä niin. Mutta hän tekee mitä ikinä aika häneltä vaatii. Hänen onnensa on siinä, että hän laumansa takana häärrien osaa lukea sen salaisimmat toiveet — tosin: kuinka vähän salatut ne silti ovat! — ja selittää ne sille paremmin kuin se itse. Ja hän imartele laumaa siitä, että sillä on sellaiset toiveet. Hän tyytyy siihen, mihin aika tyytyy ja hän määkii, täynnä yhteistunnetta, aikalaistensa kuorossa. *Se* musiikki on todella usein sangen aineetonta; — kuinka aineettomat halut sen sitten lienevät herättäneet.

Epäilemättä pyrkimys lausetyylin musikaalisuuteen on hyvä sille, jolle se on luonteenmukainen. Mutta

pidätkö musiikkia aineettomana taiteena? Paitsi että eräs niistä »kaikkien aikojen suurista hengistä» on arvellut niin aineellista taidetta kuin arkkitehtuuria jähmettyneeksi musiikiksi, voit ottaa huomioosi muutakin: aineellisuuteen kuuluvat kaikki ihmisen sielulliset ominaisuudet, jotka pysyvästi muodostavat hänen yksilöllisen luonteensa. Eetilliset ja älylliset ominaisuudet ovat pusertuneet esiin aineesta. En usko, että siinä olennessa syntyy edes aitoa musiikkia, josta tämä sielun aineellinen sisältö puuttuu. Aine ja henki, — henki ja aine: yksi ja sama asia. Missä ei ole toista, siinä ei ole toistakaan. Eikä siitä mitään synny, — paitsi, tietysti, »rakastavan sydämen sanattomia romansseja».

INTO I.: Sinä pilkkaaja, — ah, sinä viillät verille minun sieluni.
Miksi pilkkaat?

KALLE: Niin todella, eihän saisi pilkata. Ei saisi hymähtääkään »näinä vakavina, syvästi velvoittavina aikoina». Ihmiset ovat tulleet niin äärettömän hauraksi ja arkahermoisiksi. Korukapineita. Ja varomaton tutkistelija tulee usein syylliseksi kuin lapsi, joka rikkoo lelunsa, saadakseen selville sen sisällön, — katso, siinä ei ole sisällystä, tai on parhaassa tapauksessa namusia ja tinakuulia. Hän rikkoo, eikä arvaa tehneensä väärin.

»Oletko hauras?
Varo *lapsen* käsiä silloin!»

Viillänkö verille sielusi? Toivon joka tapauksessa, ettei haavasta vuoda hiekkaan sen kalliimpaa nestettä kuin maitoa tai marjamehua — suo anteeksi, etten pidä esteettistä verta kovin suuressa arvossa. — Mutta muuten, ei minusta olisi liikaa aikamoinen suonenlyönti koko tälle aikakaudelle, jotas niin ihannoit. Ei siltä, että sillä olisi suonissaan liikaa verta; mutta se vähä, mikä sitä on, ei ole juuri kaivo-vettä sakeampaa, — joskin usein sameampaa. Senvuoksi potilas olisi saatettava rehellisesti tuntemaan oma heikkoudentilansa, jota se itse tietysti ylpeillen pitää vain hienostuneen kulttuurin asteena. On kuin kalmanhajua kaikkialla, vaikka hääkammioiden ilmaahan meidän pitäisi hengittämän. Ehtineekö sitten ukkosilma ennenkuin koko maailma mätäne.

Olen ratkennut tässä puhumaan mietteitäni. Mutta salli minun jatkaa. Sinun edustamasi ajatuksethan elävät kaikkialla: ilmassa, jota hengitämme, ruuassa, jota syömme, makulatuurissa, jolla pidämme yllä sieluriepuamme.

Ainettahan minun piti ylistämäni. Verevyys ja rasvainen, myhäilevä hyvinvointi sellaisenaan ei kuitenkaan ihastuta minua. Muistan lapsuudestani erään pojanpöljäkkeen, jota vihasin sydämestäni: sen poskinahka oli niin tiukalle pingoitunut, että olisi millä hetkellä tahansa odottanut veren lähtevän tippumaan sen läpi; paksut huulet näyttivät aina imeskelevän jotakin ja silmät seisoivat tyhminä. Se poika peri varmaan isältään leipurin ammatin tai kiipesi senaattiin. Sitä verevyyttä kunnioitetaan yhteiskunnassa kansalaiskunnan nimellä; kun se työntyy taiteen n.s. pyhitettyyn maailmaan, syntyy pitkä, juhlallinen hiljaisuus, ja vain jotkut taisteluintoiset kukonpojat uskaltavat aidan takana hioa nokkaansa »poroporvarillisuuden» tuhoksi. — Sitä verevyyttä pidetään aina arvossa, sillä se ei saa ketään levottomaksi. Mutta se ei ole kulttuurivoima: sen rasvaprosentti on liian suuri.

Vielä toiseenkin suuntaan rajoitus verevyyden ihannoimiselle! Veren vaistojen varassa eläminen tekee ihmisestä narrin ja sokean elukan, ellei eetillinen itsetunto ja intuitiivinen näkemys opasta hänen rientoaan, avaa hänelle hänen oman kohtalonsa näkölinjaa. Sinä taiteellisesti hurmattu mies kai sinä omalta kannaltasi voit sydämestäsi yhtyä tuohon vanhaan, kuuluisaan huudahdukseen, johon minä omaltani: »Mikä ihana asia onkaan perspektiivi!»

INTO I.: Tietysti, ystävänä, tietysti. Ah ylimaallinen taide, joka iäisyuden perspektiivissä värisytät polvistuvan palvelijasi sydäntä! Ja juuri eetillisenkin perspektiivin näkökulmalta — vaikka eetillisyyttä tietysti on vain taiteen almu elämälle — pitäisi olla erittäin kiitollinen uusimmalle kirjallisuudellemme. Voisin mainita koko joukon kauas kantavia nimiä, jotka edustavat ikuisesti taattuja ihanteita. Siveyden, totuuden, henkisen rakkauden, naisasian aatteet — kuinka kauniita voittoja ne ovatkaan saavuttaneet hengen aseiden avulla viime aikoina.

KALLE: Kyllä niin. Mutta jutellaanpa niistä suuruuksista tuonnempana. Minä en oikein luota niihin ikuisesti taattuihin ihanteisiin, jotka kuultavat sanojesi takaa; minä luotan vain yksilöllisen persoonallisuuden ihanteeseen, joka muodostuu yksinomaan noista eetillis-älyllisistä ominaisuuksista rehellisissä elämänkoetuksissa. Siinä eivät auta ne ulkopuoliset ihanteet, se salonkihenkevyys ja salonki-ihmisen hienotunteisuus, joita avuja nykyisellä kirjallisuudellamme onkin oikein tuhoittomasti. Ainoastaan yksilöllinen ja tiivis luonne on jotain oleellista, jotain josta voi pitää turvallisesti kiinni, se on kaikista aineista kehittyneintä ja kestäväntä. Se ei haihdu eetteriksi onnenauringon paahteessa, eikä muutu tuhaksi tulella. Jos siihen yhtyy taiteellisia avuja, niin sellaisella yksilöllä on parhaat edellytykset päästä taiteen ehdottomiin saavutuksiin. Kellään muulla ei.

Tämän sisäisten ominaisuuksien maaperän on hedelmöityttävä ulkopuolisesta aineellisuuden

maailmasta. Kun nyt on puhe kirjallisuudestamme, niin sanonpa, mikä minusta nykyään on lohdullisin tosiasia: se, että kirjallisuutemme on lähtenyt nousemaan niin juurevasti, niin laajalta pohjalta. Että sen peruskivinä ovat Kalevala, Kanteletar, Kivi, n.s. kansankirjallisuus. Sopii toivoa, että kerran koko rakennus kohoaa samasta graniitista, joskin erimuotoisista ja -kokoisista järkäleistä, erilaisin värivivahduksin.

INTO I.: Hm, no jaa, tosin, — tosin Kalevala ja Kanteletar, Kivi ja kansankirjallisuus muodostavat, voipa sanoa, klassillisen kirjallisuutemme; tosin ne myös ovat kantaneet maamme mainetta yli merten ja maitten. Mutta ystäväni, älä sulje silmiäsi näkemästä sitäkään rohkaisevaa tosiasiaa, että uudenaikaisessa kirjallisuudessamme on teoksia, miesten niinkuin naistenkin, jotka ovat voitokkaina, kotkansiivin kiittäneet ulos suureen maailmaan, vieden mukanaan viestin modernien hengenvirtausten saapumisesta meidänkin penseään Pohjolaamme. Niin että jos me pyrimme vaatimaan sivistyksellemme kansalaisoikeutta yleismaailmallisen kulttuurin valtakunnassa, niin tämä uudenaikainen, eurooppalainen kirjallisuutemme olkoon meidän lähetystömme, meidän lippumme ja meidän aatelskilpemme! Minä olen kansallisesti, minäkin, erittäin innoitettu, mutta minä kysyn, ja mielestäni täydellä syyllä: esiintyykö todella ymmärtäväinen ja sivistynyt henkilö, vaikka kuinkakin kansallishenkinen, esiintyykö hän, sanokaamme, eurooppalaisessa juhlatilaisuudessa ilman frakkia tai smookingia, ilman kiiltonahkakenkiä ja hansikkaita? Eikö hän voi selittää ulkomaalaisille diskreetisti hymyillen: nimeni on se ja se, olen kotoisin sieltä ja sieltä? Eivätkö kysyjät tyydy siihen ja iloitse, että siltäkin maailmankolkalta tulee ihmisiä, jotka esiintyvät *comme il faut*?

KALLE: Arvattavasti. Enkä minä nyt tahdo väittää sinua vastaan muuta kuin että parhaat kirjamme eivät olekaan yhtä omiaan kansainvälisiin — tai edes kansallisiin — juhlatilaisuuksiin, juhlapuheiden aiheiksi, juhlatunnelmaa ylläpitämään, kuin koruttomien arki-ihmisten iloiksi. Jääköönpä vaan — toistaiseksi — tämän vuosisadan kirjallisuudelle tuo juhallinen, ulkomainen lähettilästoimi — suurihan se virka ei missään tapauksessa ole, eivätkä peruskivien laskijat haudoissaan sitä kunniaa kadehtine; pääasia että nuo vanhat peruskirjat — todellakin: monen mielestä jo klassilliset, s.o. kirjastojen unhoon kelpaavat — jäävät edustamaan kasvavan kansan tietoisuudessa todellista suomalaista sielua.

Sellainen »työnjako» kai olisi paras mahdollinen, ainakin kunnes ajan hammas on nakerrellut pölyksi tuon hansikaskäsien kirjoittaman, frakkipukuisen kirjallisuuden.

»Maalaiskuosi» minusta on yhä edelleen kirjallisuudessamme verrattomasti tyylikkäämpi kuin »moderni» herrasasu. Siinä, että maalaiskuosi on melkein *yksin* vallitsevana, on epäilemättä ikävä puutos, mutta onhan kuitenkin pääasia, että pohja on hyvä. Turmiollisin ja epäoikeutetuin kanta nykyiseen kirjallisuuteemme nähden on minusta — luvallasi sanoen — tuo sinun omaksumasi, jolta joudutaan päättömästi ihannoimaan melkein mitä tahansa ulkomaalaista tuontitavaraa — »modernien hengenvirtausten» tekonimellä. Mitähän joku suomalainen maalaispoika tai -impynen, joka on istunut kaikki Pariisin kahvilat ja maleksinut Italian taidemuseot ja Wienin ja Berliinin teatterit, ja ottaa sitten ja kirjoittaa suuren romaanin, (jossa ainakin yhden pääsankareista täytyy olla ulkomaalainen), — mitähän sellainen tavallisesti osaa löytää »hengenvirtauksista»? Jos hän on ollut lähes työpötyhjä tynnyri lähtiessään vyörymään, niin hän palaa »opintoretkeltään» vielä tyhjempänä, joskin helisten.

INTO I.: Siis suljettakoon kaikki Euroopanpuoleiset ovet ja ikkunat, siis katkaistakoon kaikki liikeyhteys edistyneempien maitten kanssa, siis lakattakoon pyrkimästä sille yleisinhimillisen sivistyneisyyden tasolle, josta suuret esitaistelijammekin ovat uneksineet!

KALLE: Sitä en toivo. Mutta jos tuosta tärkeästä liikeyhteydestä emme hyödy muuta kuin ulkonaisen kosmopoliittisen sävyn ja joitakin muukalaisia maneereja, niin se on meille vain vahingoksi. Nousukkaisuus sitäpaitsi on pahempi haihtumaan kuin sipulin maku ja se kuuluu läpi viekkaimmankin teeskentelyn. Luulen, että vain aniharvat poikkeukselliset yksilöt voivat kasvaa tuollaisista ulkomaisista opintoretkestä. Useimmilla ei ole edellytyksiä sulattamaan henkilökohtaisesti omikseen syvempiä vaikutelmia hengen virtauksista, jos pääsisivätkin likelle niitä.

INTO I.: Mutta onhan niin moni tuonut loistavan tyylin mukanaan taiteen keskuspaikoista.

KALLE: Niin: useimmiten hatun, takin ja kaatiot. Mutta mikäli meillä on kestävä kirjallista tyyliä, niin kotona se on muovattu ja kotoisesta, arkisesta puheenparresta. Muu »tyyli» on heikon inspiratsion hätävalhetta. Luullakseni monen romaani- ja draamatehtailijan olisi verrattomasti terveellisempi tehdä vuotuinen ulkomaanmatkansa jonnekin, sanokaamme, Kuopion takalistoille, oppimaan sekä tyyliä että rehellistä elämännäkemyttä. Sellainen mielenmuutos voisi herättää perusteltuja toiveita, — vaikka moni »suuri kirjailija» saisi silloin alkaa uransa aivan alusta, sällinnäytteistä.

INTO I.: Niinkuin meille ei olisi siunautunut jo enemmänkin kuin kylliksi noita kömpelöitä talonpoikaisjuttuja, joissa ei ole mitään tunteen sähkökipinöimistä eikä fantasian iloa! Tahtoisit varmaan perustaa oikein kirjallisen käsiteollisuuskoulun?

KALLE: Käsiteollisuus-taipumukset ovat paljon suuremmat siellä ylhäällä, uusaikaisen muotikouluutuksen saaneiden keskuudessa, kuin alhaalla, usein kyllä raskaskätisissä kansankuvaajissa. — Mutta käsität minut täydelleen väärin. Tarkoitan vain kirjailija-yksilöllisyyden tehostumista. Tahdon sanoa, että monella kirjailijallamme ei ole edellytyksiä ensinkään enemmän saamaan herättäviä ja vapauttavia vaikutelmia ulkomaisesta hengenelämästä kuin eläytymisestä omaan rotuun ja maahan. On opittava kotona mitä voi, ennenkuin lähtee meren taa kalaan. Oma yksilöllisyys on — ja pitääkin olla — jokaiselle kallein asia. Mutta se tehostuu sitä mukaa kuin yksilö alkaa tuntea itsessään määrätyn rotuluonteesta laajenevan ja tiivistyvän. Hänen ei suinkaan tarvitse ilmaista tätä kehittymistään ulkonaisesti, esim. taitelijana valitsemalla ennakoita määrätyn aihepiirin. Aihe on ulkonainen asia; ratkaiseva seikka on yksilön sisäinen näkemyskyky ja eetillinen luonne.

INTO I.: Eetillinen, eetillinen! Sitä käsitettä ei ole minun estetiikassani.

KALLE: Sitä minäkin. Sinusta se on taiteessa irrallinen hyve. Ei sen kuitenkaan tarvitse sinua vieroittaa minun ajatuksistani. Eetillisuus, — ei se ole muuta kuin varmalle intensiivisyyden asteelle kehittynyt sisäinen näkemys. Ei se ole »taiteen almu elämälle», — ja vielä vähemmän se taipuu uhrautumaan niiden »asiain» juoksupojaksi, joita sinäkin tunnut taiteesta sietävän. Mutta siitä tuonnempana. — On siis vain otettava oppia siitä, — siitäkin, — mitä omassa maassa on saatu aikaan. Kehityksen täytyy tapahtua elimellisesti omalta maaperältä. Siltä kannalta juuri on itsekunkin kirjailijan tarpeellista löytää se elämänpiiri, jota tuo edellämainittu klassillinen kirjallisuutemme edustaa. Partioiretket siihen maailmaan voivat virkistää monen aistimet, jotka uusaikainen kouluutus on lamauttanut horrokseen. Sekin on jo suuri voitto. Ja uskaltautuminen rehevien läheisten vaikutelmien lumopiiriin on kehitysmieliselle yksilölle vaarallisin ja terveellisin koetus: siinä on kysymys juuri oman erikoisuuden tavoittamisesta.

Suomalaisen kirjallisuuden pitäisi mielestäni kokonaisuudessaan kuvastaa suomalaista sielua, — tietysti sen eri kehitysasteilla, eri vivahduksina. Luulen, että jokainen tervevaistoinen ihminen, mikäli hän löytää kirjallisuudestamme jotakin mielenkiintoista, löytää sen etupäässä juuri kansanelämään pohjautuvasta kirjallisesta taiteesta. Siinä on aina tunnettavana suomalainen sielu, joskin se tavallisesti puhuu vielä vähälukuisin elein. Kuinka harvoin niin onkaan laita tässä muka korkeammalle asteelle ehtineessä uusaikaisessa kirjatutotannossamme! Vain minimaalisen pienessä osassa sitä on suomalaisuus kehittynyt henkiseksi sävyksi. Tyypillinen »moderni» suomalainen kirjailija on »*flach im Instinkte*» — vaistoltaan herpaantunut —, Nietzschen kielellä puhuen. Mutta jos kirjailijan välttämättä täytyy lainata itselleen näkö- ja kuulokyky — siltä usein näyttää —, niin hänen olisi varmaankin terveellisintä hiukan nöyryä ja ottaa tämä laina vastaan kotoiselta taholta: siten hän aikaa voittaen voisi, vaikkakin muiden turvin, saada kiinni siitä luonteenvaistosta, jonka hän on sekavien vierasten vaikutusten alaisena menettänyt ja joka kuitenkin yksin voi tehdä hänestä taiteilijan. Kauniina esimerkkinä siitä, että perin yksilöllinenkin ja elämäntuntonaan nykyaikainen kirjailija voi pysyä luonteensävyltään tiiviisti suomalaisena, on K.A. Tavaststjerna; uudemmista suomenkielisistä kirjailijoista vain jotkut harvat sietävät vertailua hänen kanssaan niin taiteilijakykyyn kuin puhdasrotuisuuteenkin katsoen. Kiven runoudesta taas näemme, ettei kansanlapsen suinkaan tarvitse elää yksinomaan siitä kouraantuntuvimmasta taiteen materiasta, minkä runsaus muutamien lahjoille kyllä on ollut liiallinenkin, vaan että hän voi kohottaa luomiensa keskeltä näkyviin myös oman henkisen yksilöllisyytensä. Kivellä ei luultavastikaan ollut mitään systemaattisesti järjellä jäseneltä maailmankatsomusta, mutta hänellä oli synteettinen elämännäkemys, oman kohtalon rajojen yli kantava elämäntunto: hänen runouudessaan päilyy laajentuneen minuuden mikrokosmos. Jos et sanojani muuten usko, niin lue uudelleen (ja lue muunkin takia) esim. »Seitsemän veljeksien» loppuluvut, »Lea», »Kullervo», lyrillisiä runoja. Eihän meille Kiven jälkeen ole tarjottu ainoatakaan näytelmää — ei murhe- eikä huvinäytelmää —, joka osoittaisi kehittyneempää henkistä luonnetta, — kyvyn aitoudesta puhumattakaan. Me tämän vuosisadan lapset, mehän olemme äkkiä keksineet itsemme kovin traagillisiksi, me olemme jo kehdoissamme valmiita murhenäytelmän sankareita (ja sankarittaria); mutta me emme ole saaneet itsestämme puserretuksi ainoatakaan murhenäytelmää, mistä persoonallinen kohtalontunto puhuisi niin voimakkaasti kuin Kiven »Kullervosta», — mitä puutteita sillä teoksella muuten lieneekin. Kivellä oli sekä harvinaisen hedelmällinen humoristinen äly että syvä uskonnollinen mielenlaatu, — molemmat korkeimman ihmistyyppin pääominaisuuksia, — molemmat avuja, joita nykyisellä ihmistyyppillä on nihki vähän.

INTO I.: Mitä sinä, mitä sinä nyt! Sinulla on riivaajainen! En ole tahtonut puhetulvaasi keskeyttää, mutta nyt minun oikeudentuntoni vaatii minua avaamaan suuni. Epäätkö meiltä — huomaa, mitä sanon »meiltä»: minä puhun viimeiseen hetkeen saakka kokonaisen sukupolven puolesta ja se puhuu minun suuni kautta! — epäätkö meiltä uskonnollisen mielenlaadunkin? Eikö sinulla ole korvia kuulemaan, kuinka uskonnollinen, niin, suorastaan legendaarinen, myyttejä luova henki humisee nuorena kirjallisuudessamme, joka tapailee korkeuksia aivan uskonnollisen elämänkäsityksen pohjalta kohoten?

KALLE: Totta toinen puoli sanoistasi. Mutta luulen sinun sittenkin sekoittavan käsitteitä. — Tällä erää sentään pyydän saada itsepäisesti jatkaa äskeiseen sävyyn; hymyile sinä toisella suupielelläsi ja lohduta

itseäsi näin ajatellen: »tjaa-ah, tämä on hetkellistä kuohaa, jonka takia ei kannata tehdä itseään levottomaksi: näenhän, miten *minun* ihanteeni keräävät ympärilleen päivä päivältä enemmän seurakuntaa — sekä miehistä että naisista!» — Minä siis jatkan ja sanon: todella, turhan tähden emme vilpittöminä hetkinämme häpeä raihnaisuuttamme, — »me näpertelijäin sukukunta!» Mutta jos sinua hermostuttaa se, että aina ja joka paikassa vedotaan samoihin asioihin ja henkilöihin, niinkuin juuri Kiveen, niin en osaa vastata muuta kuin: täytyy, — niinkuin vesivarassa olevan täytyy turvautua ainoaan airoon, minkä on haaksirikkoisesta laivasta tavannut käteensä.

»Klassillisella» kirjallisuudellamme on yhä tärkeä, jatkuva tehtävä: elämännäkemyksen uudistaminen. Kuten olen kokenut selvittää, tämä tarkoittaa vain aistimien virkistämistä, *yksilöllisen* näkemyksen ja tunne-elämän tehostamista, — ei minkään univormupukuisen kirjallisen kansalliskaartin perustamista.

Vielä väitän, että kaikki tervevaistoiset kulttuuriryöntekijät ovat jonkinlaisessa mieskohtaisessa suhteessa siihen maaperään, mikä on tuottanut pääasiallisen osan suomalaista kulttuuria: maaseutuun. »Sivistynyt» kaupunkilaisuus on yhä — ikävä kyllä — vain tähtkäpäidenpoimija sivistyksemme vainioilla. Se ei jaksa elää omintakeisesti. Se on riippuvainen sekä maaseudusta että (varsinkin) ulkomaista. Se edustaa kaikkea, mikä nykyajassa on raukeata ja näivettyntä. Kaikki, mikä esim. kaupunkilaiskirjallisuudessamme on omintakeista ja todellista taidetta, liittyy sävyltään paljon likeisemmin maalaisuuteen kuin »moderniin» kaupunkilaisuuteen. Niinpä ainoa kypsä kaupunkilaisepiikkamme on syntynyt liitossa niiden maalaisuusteisten virtausten kanssa, jotka ovat meille antaneet parhaan osan uudempaa kirjallisuuttamme. Lyyrillistä runoutta on tietenkin melkein mahdoton varmasti eritellä alkuaineisiinsa; mutta voipa huoleti sanoa, että ne tunnut, jotka lyriikkamme herättää väkevimpinä, ovat kotoisin salojen jylhydestä, heleistä maakylistä, koskien partailta ja raskaasti vyöryväin ulappain ääriä, — vaikka ne joskus kyllä ovat voineet tiivistyä kaupunkilaiselämän ahjossa. Meidän jokseenkin runsas, raukea ja tymeä boheemirunoutemme sensijaan elää pääasiallisesti poimimalla tähtkäpäitä lyriikkamme varsinaisten elomiesten jäliltä; ne sameat »hengenvirtaukset» taas, jotka lirittävät sen kivikkouomassa, tulevat suorastaan kaiken maailman hallarämeistä. Ja kuinka vähän draamallista meidän kaupunkilainen »kulttuurielämämme» on! Tässä on juuri sen onttouden ilmeisin todistus. Varhempi n.s. realismimme tuotti joitakuuta hyviäkin kaupunkilaisnäytelmiä, mutta senjälkeen kun se n.s. yksilöllisyys tuotiin suurella tohulla ja symbaalien räikinällä maahan, on draaman runotar ollut vaiti ja pukahtamatta.

INTO I.: ??

KALLE: Nii-in! Vaiti ja pukahtamatta. Probleemit ovat ratkaistut, — ja draamallisia yksilöllisyyksiä ei ole saatu maata tömisyttämällä syntymään. Ei uusromantiikka eikä uusrealismi ole sitä mahtanut. Ei erotiikka eikä estetiikka ole auttanut kirjailijoitamme pysymään tukevasti näytelmän runoratsun selässä. »Suurkaupunki» otti näillä -ismeillään ja -iikoillaan johtaakseen sivistyselämäämme; mutta se ei ole vielä tähän päivään asti sinetöinyt omatekoista valtakirjaansa, se ei ole antanut meille persoonallisesti pätevää draamaa. Sen draamasikiöt ovat kuolleina syntyneet. Mitä huomattavia yrityksiä sillä alalla tältä vuosisadalta on, ne ovat syntyneet maalaiselämän ja luonnon inspiroimina. Summa summarum: minä väitän, että jos meillä vielä syntyy kirjallinen renessanssi — niinkuin muiden taiteiden alalla on syntynyt ja yhäkin jatkuu —, niin se on ottava ydinvoimansa väkevämmästä maaperästä kuin kaupunkilaiselämästä. Se tuuloittaa kirjallisuuden hääkammiot ja kuohuttaa uudet veret kiertämään runoniekkain suonissa. — Ja onhan toki jotakin liikettä siihen suuntaan.

INTO I.: Pidä uskosi. Ja hyvä, jos se toteutuu, tai ainakin olisi oikeus myönnettävä myös sille pyrinölle. Mutta salli minun sentään epäillä tuon niin sanotun kaupunkilaisuuden ja sen kannattaman intiimimmän sielunelämän tappiota. Sallithan?

KALLE: Kernaasti. Mutta epäilehän hieman kokeeksi myös sen »intiimimmän sielunelämän» totisuutta, vaikka ei pelättäisikään sen häviötä, — eihän se häviä! — Joko epäilit?

INTO I.: Johan hieman...

KALLE: No etkö saanut tuntosarviasi mahtumaan mihinkään loveen? — Tunneemmehan nimeltään n.s. suurkaupunkilaiselämän hehkuvan intensiteetin. Oletko taattu sen elinvoimaisuudesta? Tai edes sen todellisuudesta? Eikö siitä hajahda fosforin ja spriin — yhteensä siis: espriin — tuoksu enemmän kuin intohimossaan liekitsevän veren? Uskon kyllä, että summattomasti se elämä on ehtinyt jo tupruttaa yläilmoille savuna sakeinta suomalaisverta; sillä tummat pilvethän ovat raskaina massoina kasaantuneet alttarien ylle. Mutta minkälaista parkua ja vaikerrusta — liian raukeasti hillittyä — ovatkaan täynnä uhrien joutsenlaulut! Heikkoa näkyy se sakeakin veri sentään olleen, kun ei intohimon ankarin puserrus ole siitä purkanut kuuluviin miehisen miehen totista kiukkua ja kapinaa.

Mitä väriyhtymiä kyllä onkaan leimahdellut kauas ajan yöstä! Kaikki nykyisen taiteen kokkikirjan koristeelliset sävyt: rieskanvalkeasta sinipunervaaniin. Basillittoman veren punaa vain ei. — Ja mitäs, väri

kun väri. — Mutta näiden oman sydämensä marttyyrien kasvoille nousee itsensäkuristajan kamoittava ilme; ja se ei ole enää koristeellista, se on jo — kuinka sanoisin — säädytöntä ja tuhmaa: sellaiset asiathan pitäisi suorittaa kulissien takana. — Mutta sitten he lyöttäytyvät usein vielä haikeiksi ja käyvät veisaamaan virsiä — lohdutukseksi ja anteeksiantamukseksi maaemolle, jonka kasvojenpiirteitä he tuskin muistavat, — kansalleen, jonka kohtalo heillä on kovin raskaana sydämellään, vaikka se on antanut heille vain heidän surullisen yksinäisyytensä. — Ja kun kohtaus on ohi, niin marttyyrit laskeutuvat alttarilta ja syövät ja juovat kuten tavalliset porvarilliset ihmiset. Sellaista on eräillä asteillaan se *fin de siècle*n eurooppalainen »intiimi sielunelämä», joka on vihdoin meilläkin päässyt kukoistamaan. Kainous on kai todellakin liian miehekäs hyve, jotta se voisi saada valtaa tässä ajassa. Tuo vimmattu halu omien kiihkojen ja oman surkeuden seulomiseen ja vatvomiseen ja erittelyyn — niin loistava todistus suvun keuhutusta poikkeusihmisylpeydestä! — se on näet vähemmän syntyisin inhimillisestä tunnustajanöyryydestä kuin tarpeesta herättää mielenkiintoa tai sääliä. Kysymyksenalaiseksi jää, onko siinä koskaan ollutkaan mitään totista intohimoa, — epäilemättä siinä kyllä on ollut erästä toista, nykyajan ihailuinta hyvettä, josta näin säädyllisessä seurassa ei kuitenkaan sovi puhua muuta kuin vihjaillen.

INTO I.: Johan sinunkin sanasi alkavat hajahtaa fosforilta.

KALLE: Niinpä kyllä, huomaan. Etkähän sinä oikeastaan taida — noin periaatteellisesti — olla intohimoisten luonteiden edustaja, — paremminkin sen kulttuurielämän seraafisen puolen ihastelija ja — makustelija; niin että suo anteeksi jos olen paasannut tässä sinulle silmät korvat täyteen näin kuumista asioista. Nuoruuttahan sentään toivonnet sinäkin lisää; ja sen mukana sietäisi tulla uusi intohimoisen elämäntunnon sykähdys — kunhan ei sellainen, joka päättyy parkuun ja vaikerruksiin jumalille ja maaemolle siitä, että kaunis leikki kääntyy joskus karvaaksi. Joka leikkiin käy, hän suoriutukoon siitä niin kunnialla, etteivät katsojat nolostu hänen surkeista eleistään. Tämän kai pitäisi olla sivistyneisyyden ensimmäinen puntti ja pykälä. Ja muuta, porvarillista kunniaahan taitelijaihmisellä ei ole.

Meidän n.s. individualistisen kirjallisuutemme lyhyt, mutta huikea historia näyttää ainakin syrjäläisestä sangen nololta: ensin suuret eleet ja sampanjakuohuiset monologit jumala Minän ihanuudesta; sitten koristeellinen talttumus ja koottujen heroisten kokemusten kylmäpäinen kuvailu — sen pitäisi olla suvun varsinainen voimannäyte ja todistus älyn ylivallassa, mutta se paljastaakin meille vain naisten aivot ja miesten lampaansydämet. Siihen samaan dekoratiiviseen asenteseen — kuinka ikävään kuitenkin! — ovat vähitellen jähmettyneet monet muutkin kuin nuo roihuavan temperamentin profeetat ja profetissat. Samaan lopputulokseen, sydämen köyhyteen, hiukan — tai ehkä hyvinkin — hysteeriseen hermoelämään on painumassa koko tosi-moderni, naisten siipien alla kasvanut kirjallisuutemme.

INTO I.: Naisten? Jokohan niin? Ja pahaksiko he muka ovat olleet?

KALLE: Paljon sekä hyväksi että pahaksi. — Naiset, — tai uskaltanen sanoa: nainen, kun asianomaiset itsekin niin mielellään käyttelevät tätä kollektiivikäsitettä, — tai naisliike, sanoisimmeko niin, ovat todella hyvin paljon saaneet aikaan kirjallisuudessamme. Suomi ei todellakaan ole turhaan edistysmaa. Kirjallisuudellemme naisliike on lahjoittanut sekä miehekkäitä naisia että naisekkaita miehiä, — ja paljon indiviidejä siltä väliltä, molempaa sukupuolta.

Alkakaamme naisten hyvistä töistä. Täytyypä myöntää, että naisten parhaat ovat olleet ja ovat uudemman kirjallisuutemme miehekkäimpiä, rohkeimpia ja tinkimättömpiä yksilöitä. Jo eräiden tyylillinen itsenäisyys on perin huomattava. Ja vielä suuremmaksi kunniaksi heille lankeaa se, että kun monet n.s. kansalliskirjallisuutemme isistä painoivat väsyneen päänsä ryntäilleen ja torkkuivat, tai jaarittelivat puuta heinää, niin edelliset kajosivat lujakätisesti ihmisen arimpiin kohtiin. Ja kyllä hekin ovat osanneet ajatella kylmästi aivoillaan, mutta heillä on ollut myös laaja ja lämmin sydän. He ovat olleet todellisia poikkeusihmisiä, sekä naisten keskuudessa että miehisiin ammattitoverihinsakin verraten. Mutta siitä he ovat palkkansakin perineet: solvaukset ja siveelliset tuomiot, kun taas heidän tosinaiselliset sisarensa ovat puolueensa tai klikkinsä jumalattarina, sekä mies- että naiskäisien kantamina ja kruunaamina rientäneet juhlahumussa voitosta voittoon.

INTO I.: No koskeeko tuo oikeastaan meitä miehiä? Senhän voisimme jättää naisten keskinäiseksi kiistanaiheeksi.

KALLE: Kyllä se koskee meitäkin, jos tahdomme tuntea oman historiamme; tuo edellinen, rohkea nainen on sanonut paljon siitä, mitä mies — joko arkuudesta tai velttoudesta tai lahjattomuudesta — on jättänyt sanomatta. Jälkimäinen, seppelöity nainen on ollut tosiodernin kirjallisuutemme ylivalti kuningatar, tai oikeastaan enemmän: fatum. Mutta ei suinkaan mikään transcendentaalinen fatum, vaan niin immanenttinen kuin mahdollista. Todellisena taiteen hengettärenä hän on astunut alas korkeuksistaan ja ottaen päälleen ihmisen lihallisen muodon huumannut kaikki alaisensa. Hän on tuonut kirjallisuuteen oman minuutensa lukemattomine muunnoksineen; hän on täyttänyt jälkimäisillä

kaikki arvopaikat: madonnan temppelikuorista diivan hotellihuoneeseen ja kurtisaanin salonkiin asti. Väkisinkinhän siitä syntyy hienosyistä, intiimiä, »eurooppalaista» taidetta, arki-ihmiset naisten joukossa saavat jäädä tyhmempien hengetärten huomaan.

INTO I.: Pilkkapuheisiisi en halua vastata. Mutta totta kai kuitenkin myönnät sen verran, että kirjallisuutemme on viimeisen vuosikymmenen aikana erinomaisesti rikastunut ja vilkastunut mielenkiintoisista yksilöistä ja rikkaista sävyvivauduksista — ja se on minusta jo hyvin tyydyttävää. Totta sen myönnät?

KALLE: Totta myönnän, — täydellä suulla. Mielenkiintoisia yksilöitä? Kyllä, — aina aluksi. Ja rikkaita sävyvivauduksia: saman luonteen — tai luonteettomuuden.

Ja tavallaan ehkä mielenkiintoisin näistä tämän hengettären kasvateista, näistä »vivauduksista», on se miehinen madonnanpalvelija Suomen tuiman taivaan alla, se loppuun saakka uskollinen, se seraafinen monitaituri, josta äskettäin niin kauniisti puhuit. Esteettisen erotismin tragikoomillisen monstrum! Miehinen tyyppihän kyllä on nykyajasta melkein olemattomissa, ja puolivälinilmiöitä, kuinka sanoisimme: hamehousuja, kuin kissoja Vilkkilässä. Mutta tämä ystäväinen tuntuu olevan miltei kemiallisesti puhdas sukupuolestaan. Sellainen ei tarvitsisi ei hametta eikä housuja, eikä sittenkään osaisi arkailla alastomuuttaan. — No kun on niin puhdas! Mutta sellainen on jotain — yliluonnollista.

Ja summattoman yliluonnollinen on sekin metafysillinen päämäärä, jota eurooppalaiset kirjailijamme kai tästäpuoleen, hänen jälkiään noudattaen, tavoittelevat: tila, jossa me ikiuskollisina, sukupuolettomina rakastamme omaa rakkauttamme. — Emmekö olekin näin joutuneet päistikkaa keskelle nykyaikaisen kauneudenpalveluksen pyhiä lehtoja, pudonneet sinne kuin mitkään rosmot vuoreнкуpeelta? Eikö edessämme ole juuri sen kuuluisan taiteellisen uskonnon kunniaportti, vai?

INTO I.: Hm, hm!

KALLE: Uskaltaisiko ottaa ja astua sisään. — Eihän kysymys ole pelkästä uskonnosta, vaan *taiteellisesta* uskonnosta, ja sen eteen sosialistikin polvistuu. — Mutta olenpa siitä kunniaportista nähnyt suoltuvan sisään monen, jollen juuri suden, niin kuitenkin ketun lammasnahoissa, ja arvioin nyt, etten ole Mikkoa pahempi.

Ihana onkin näköala edessämme. Tämähän on silkkaa renessanssia! Ajatella, että meidänkin kalseassa nälkämaassamme! Ja nyt jo, kun pimeimmät perukat tuskin ovat ehtineet kunnolleen tottua selvän ruisleivän onneen.

Niin, tällaista siis näemme: Klassillinen tai romanttinen maisema ylevää tyyliä. Puilla, rakennuksilla ja ihmisillä heroiset rotupiirteet. Mutta kuulutaan puhuvan suomea — »eurooppalaista suomea». Mistä se puhe ja laulu ja laklatus? Kaikkialta: maasta, vesiltä, puista, taivaan kaarelta. Papukajjatkun tunnustavat tunteensa papukajjattarilleen — seraafisella suomenkielellä, tosin ranskalaisin sitaatein.

Madonna, diivoja piedestaaleilla, leposohvilla, mitä moninaisimmissa asenteissa. Jumalanpalvelusta täällä harjoitetaan. Täällä on pyhä kolmiyhteys: isä Eros, — joka joutavasta pojanvekarasta on patvinut aimo patriarkaksi; säädyttömät, aidantakaiset suut kyllä parjaavat häntä parittelijaksi, mutta he saavat tuomionsa —; poika Yli-ihminen, — joka, siipiratsun selässä, lennättää vapahtamaan ihmiskuntaa matalasta maankamarasta; säädyttömät panettelevat häntäkin, sanoen hänen ratsastavan rankkitynnyrillä, mutta he eivät tule vapahdetuiksi —; ynnä tytär Naiskauneuden Henki, — varsinainen palveltava, jonka eteen jokainen kiltisti kumartuu; hänen sukujohtonsa tosin on hiukan epäselvä, äidistä kun ei ole tietoa, — vaikka olisi aidan takaa tullut ja sinne jälleen kadonnut.

Mitä näemme, kuulemme ja tunnemme edelleen: palvelustaan toimittavia uskovaisia, molempaa sukupuolta, juhlaakorisina; tanssien hulmetta, musiikkia, pöydän ilojen ylistystä puhein ja lauluin; viinien, myskin, pyhän savun ja myrrhan tuoksua. Jumalaisetkin ovat ahkerasti mukana. Myös ylijumalatar, aluksi marmorisen ylpeä, sulaa ja taipuu iltapuolella.

Sanalla sanoen: juhlatunnelma.

Ja kaikin puolin erittäin opettava juhla. Saamme perinpohjaisen todistuksen siitä, että nainen — eroottinen nainen — on yli-ihmisen yli-ihminen. Suomalaista miestä varsinkin on moitittu jäykäksi. Se on vale ja väära puhe. Katso hänen notkeuttaan lemmeleikin kaikissa koetuksissa! — Vaikka todella: leikkiä se ei enää hänelle ole, niinkuin hänen jumalattarelleen. — Ihaile hänen jalkansa kepeyttä yhä kaameammassa kuolonkarkelossa: kultaisen kytkeyden hän ansaitsisi kaulaansa, niinkuin hyväoppinen sylikoira.

Näes: ilta on langennut maille ja toinen näytös alkanut ja riemun humala huuhtonut pois kaiken jäykän teeskentelyn. »In vino veritas», näemme kyllä. Historian todellinen kulku paljastuu meille hienoimpia hermojaan myöten. Täällä ei ainoastaan esitetä, vaan täällä tehdäänkin historiaa: modernin

miehen kehityshistoriaa. Eikä sitä missään muualla tehdäkään.

Mutta tulokset tunnemme jo. Ne ovat se öinen parku ja aamuinen tyhjän sydänpussin penkominen, josta äsken oli puhe. Ja ihme: jumalattaretkaan eivät enää leikittelle. He ovat asettuneet järkeilemään ihmisen »kohtalosta». — Kun runoton aamu avautuu harmaana, lepäävät kaikki pyhät lintuset — kaikki iltaruskoiset unelmat — kynittyinä ja raadeltuina näyttämöillä. Arvasinhan, että ketunhäntäkin on salaa häilähtänyt kunniaportista sisään.

INTO I.: Noo, noo. Pidätkö asemaa näin toivottomana?

KALLE: Itsehän asianomaiset pitävät sitä sellaisena. Itsehän he väittävät olevansa auttamattomasti sen mahdin lumoissa, jonka orgiat, milloin ruumiillisempina, milloin »sielullisempina», toistuvat suurimmassa osassa nuorinta kirjallisuuttamme; itsehan he vakuuttavat, etteivät heidän hermonsansa kestä leikkausta irti erotismista. Ja mitäs siitä, jos edes heidän miniatyyrielämänsä siinä ahtaassa piirissä pysyisi jollakin tavoin mielenkiintoisena. Mutta suomalaisen hermot eivät näy kestävän rakkautta. Ja hänen verensä laimenee siitä nopeaan; hän ei jaksakaan loppuun saakka ylläpitää edes viehättävää kevytmielisyyttä. Hänen koristeelliset asenteensa ensimmäisen, ehkä todellisenkin, hurmauksen mentyä ovat yhtä suurta taidetta kuin räätälin mallikuvat. Hänen kokeensa suoriutua älyllisellä (= älykkäälläkö?) leikkittelyllä elämystensä tilityksissä on kiduttavaa kuin elävänleikkely; sillä siinä ei ole sittenkään todellista temperamentin vapautta. — Mutta ehkä enemmän perversi tulos tämän suvun rakkaudenjumaloinnista on tuo useinmainittu veretön saalas, jolla tuskin milloinkaan on muuta ollut kuin värisevä hartaus vahakuvamadonnien edessä, ja joka juuri verettömyytensä keventämänä on keinotellut itsensä eroottisen metafysiikan huipulle.

INTO I.: Koetapa vaan häätää isä Erosta ja madonnia pois. Toivoakseni hänen vaikutuksensa tuohon suuntaan ei ole ulottunut niin laajalle kuin luulottelet; ja sitäpaitsi, arvattavasti hänen vallallaan on kaikkina aikoina ja kaikkien kansojen keskuudessa ollut syvempi perustansa, jota ei kukaan ole jaksanut juurittaa pois.

KALLE: Hullun yritystä se olisikin. Hallitkoon hän! Ja kukin noudattakoon painolakiaan! Mutta pitäköön myös huolen ryhdistään loppuun saakka — ja sieluntunnustustensa vilpittömyydestä.

Eros oli ennen kiltti, banaalin leikkisä säätyläispoikanen. Kun ei kukaan kasvattanut hänestä rehellistä miehenvastusta, niin hän oppi nopeaan viekkauden ja kaikki nerokkaan hotellinisännän avut: hän osaa lohtia tekoparatiiseissaan esiin sekä maailmallisia että uskonnollisia mielialoja, aina kundiansa tarpeiden mukaan. — Mutta jos joku poikkeusmies pystyy voittamaan hänet viekkaudessa ja varjelemaan verensä läpi hänen mauttomain huvitustensa, niin kukaties hänestä vielä tulee rehtikin mies, kukaties hän joskus kyllästyy ikuiseen ilveilyjen sommittelemiseen. Eroksen — niinkuin muidenkin kulttuurin loiseläinten — voittamiseen tarvitaan vaan juuri niitä taivaanlahjoja, joita tarkimmin saa etsiä Diogeneslyhdyllä.

INTO I.: Taisit päästä taas rakkaaseen moraaliisi!

KALLE: Kuulepas: mitä ne ovat ne ihanteelliset »asiat», — totuuden, siveyden, naisliikkeen, keuhkotaudin y.m.s. — joita sinunkin puhtaasti esteettiset hermosi sentään sietävät jonkunlaisena taiteen kilpenä, — muka »velvoittavien olosuhteiden» takia —, ja joihin kai pseudoindividualismikin enteistä päättäen vielä turvautuu, noposteltuaan luiksi omat esteettis-eroottiset elämyksensä? Tuollainen asia taiteessa on kuin esim. ruumiin vapaata liikuntaa vaivaava umpisuolen lisäke, joka haitatta poistetaan. Ei sellainen aatteellinen taide tuuliajolla olevan hätävarana mitenkään nosta miestänsä.

Mutta »moraali» — tahdon paremman puutteessa käyttää vanhaa, pannanalaista käsitettä eetillisyyttä —, siis eetillisyyttä ei ole mikään »asia». Se ei ole mikään ulkonaisella silmällä todettava ominaisuus. Päinvastoin. Eetillisellä luonteella ja persoonallisella tyylillä on sama salaisuus: se ei ole missään näkyvässä niin, että jokainen poropeukalo voisi sitä osoittaa: »tuossa se niksi on»; mutta sokeakin tuntee vaistollaan sen läsnäolon niinkuin sähkövirran. Eetillisyyttä on syntynyt suuren runouden mukana, se kuuluu runouden elimistöön. Eetillisyyttä on runouden hengitys.

Mies, jolla on hyvät keuhkot, hengittää vapaasti ja vaivattomasti. Ne toimivat niin huomaamattomasti, ettei hän usein muistakaan niiden olemassaoloa; — niinkuin velvollisuutensa täyttäjää ei ole syytä muistaa niinkään usein kuin velvollisuutensa laiminlyöjää. — Keuhkotautinen taas, joka mielellään salaisi muilta sairautensa, muistaa joka hetki keuhkojaan ja koettaa suurella huolella ja vaivalla päästä samaan hengityksen tasaisuuteen kuin tervekeuhkoinen. Me seuraamme myötätuntoisina hänen ponnistuksiaan, kun huomaamme hänen taistelevan vakavasti itse tautia vastaan; mutta jos huomaamme, että hänen huolensa onkin etupäässä vain saada salatuksi luontevan naamion taa tilansa — viis itse taudista! —, niin me kylmenemme melkoisesti.

Hyväkeuhkoinen kirjailija sietää tarpeen tullen elämän kellarikerrostenkin ilmanalaa. Mutta hän ei tunkeudu sinne pannakseen näytteille urhoollisuutensa tai ihmisrakkautensa, tai hekumoidakseen hädän ja mätänemisen tunteissa; sitä tekee vain diletantti tai dekadenttinen luonne: moni turmelee itsensäkin saadakseen osalleen saman säälin, mistä nuo kurjat elävät. Puhdasverinen taiteilija ei viihdy siellä useammin eikä kauempaa kuin mitä todellinen inhimillinen mielenkiinto vaatii. Hän ei taitelijana harjoita hyväntekeväisyyttä. Hän on liian ylpeä omistaakseen itselleen elämän lapsipuolten vaistoja, vaikka hän intuitiivisesti ymmärtääkin ne yleensä paremmin kuin se, joka tekeytyy heidän kohtalotoverikseen. — Luulen että huonokeuhkoinen voi usein paremminkin »akklimatisoitua» mihin ilmanalaa tahansa, — paitsi raakaan, puhtaaseen ulkoilmaan. Mutta hän »akklimatisoituu» helposti myös sellaisen ympäristön vaistoihin ja äylliseen tasoon. Ja pöyhkeässä eksentrisyydessä yli varojensa eläjä luonto usein rankaisee sillä, että kääntää näkyviin hänen sisäpuolensa: erittäin ahtaan sovinnaisuusihmisen. Kun sitten sellainen ehtii n.s. äyllisyyden asteelle kehityksessään, niin millä hysteerisellä tarmolla hän pingoittaakaan traagillisen aspektinsa yli maan ja taivaan! Millä nälkäisen reportterin tarkkanäköisyydellä hän onkiikaan turvattoman lähimäisensä kohtaloista esiin vähäisimmät pettymykset, paisuttaakseen niistä aivokoneistossaan tärisyttäviä draamoja! Millä ammattinsataitavan mestarin tyydytyksellä hän nauulaakaan kohtalon marttyyreina ristinpuihin pieneen elämäänsä tyytyväisiä ihmisiä yhden toisensa jälkeen! — Mutta sellainen taide ei saavuta luonnollisen hengityksen vapautta.

INTO I.: Vain pieni kysymys jälleen väitteidesi väliin: onko tällainen — vaikka pingoitettukin — traagillisuuden etsiskely suorastaan epämoraalista, — jos nyt taidetta välttämättä on katsottava moraalien kannalta?

KALLE: »Moraalin» kantahan väitteitteni mukaan on taiteen oma kanta: se tuomitsee kaiken teennäisyyden ja muun hätävalheen. Teennäisyys, kuinka lahjakkaasti se käyttelee taiteen mekaniikkaa, on todistus sekä sisäisestä epävapaudesta että herkän aistin puutteesta. Sitäpaitsi, eihän sovi turhanpäiten kiduttaa muiden hermoja, jos omiaan koetteleekin.

Taiteen eetillisuus on sen hienoin ja salaisin esteettinen makuvivahdus. Ja sitä ovat pseudoindividualismin poroporvarit häätäneet pois — »sovinnaisuutena!» Käsite »sovinnaisuus» on vaarallinen kuin kaksiteräinen miekka!

Aika on saanut makustella jo niin lukemattomat makusuunnat ja vivahdukset. Sille olisi jo terveellistä maistaa totisten kohtalojen runoutta. Sen sietäisi jo saada nähdä niitä suuria, rohkeasti yksilöllisiä luonteenpiirteitä, jotka kokoavat kaikki vivahdukset, niin temperamentin kuin älynkin, ja jotka voitollisina kasvavat yli kaiken elämysten runsauden, — yli erotismin kiirastuli-tuskienkin!

On laulettu Prometheus-vaivasta. Mutta missä hän itse on?

Tantalos kyllä kurkottelee käsiään meissä itsekussakin. Mutta hänen tragiikkansahan tiedetään ikuisiksi: miksi vaikertaa sitä?

Keskinkertainen, »traagillinen» taide ei vapahda luojaansa, eikä vaikuta kyllin omanvoitonpyytämättömältä syrjäiseen: se vetoaa salaisesti tämän sääliin. Mutta taide, — sehän on ylijäämä siitä voimasta, millä ihminen voitti ajallisen kohtalonsa.

Kirjallisuutemme on tuuma tuumalta raivannut tien vapaaksi jokaisen mahdollisen luonteenvivahduksen astua esiin. Mutta eikö joskus ole aika, että näytetään vivahdusten sisäinen yhteenkuuluvaisuuskin, jos sitä on? Jos sitä on, niin eikö silloin pidä olla myös sitä sielullista jännevoimaa, joka lopullisesti tilittää sukupolven pyrkimyksen? Sen tilityksen suorittaa vain uskollinen luonne, — ei virheettömin, vaan vapautunein ja tahdoltaan puhtain ajan lapsista; ja pätevin ilmaisu sille on se, missä kukin murros-aika on ennenkin lukenut oman todellisen historiansa: draama. Sellainen jalo draama-tyyppi kuin »Mäster Olof» on juuri siksi niin kantava, että siihen on jyrkkäpiirteinen yksilö seestyneimmällä hetkellään tiivistänyt oman ja oman aikansa kuohunnan, projisioiden puolueettomasti oman itsensä laajempaan elämänpiiriin.

INTO I.: Mutta johan nykyaikana on sovittu siitä, ettei draama ole nimenomaan ainoa paras kirjallinen taidemuoto.

KALLE: Miksei. Voihan lyhyt runo olla parempi kuin pitkä näytelmä. Muoto syntyy sisästäpäin; jos taiteellisesta tuotteesta sanomme, että se on yksinkertaisesti hyvä, niin arviointimme sisältää senkin, että teoksen muoto on ainoa paras, — nim. sille elämänsisällölle. — Mutta minä väitän, että hyvän draaman syntyminen on todistus synteettisimmästä runoilijapersoonallisuudesta. Se vaatii aluksi ja lopuksi sitä, mikä ihmisessä on aina kalleinta: samaista luonteen uskollisuutta. Se rankaisee kipeimmin, vaikka huomaamattomimmin, kirjailijan sisäiset laiminlyönnit.

Mitä draaman uudestasentymiseen meillä tulee, niin meidän näyttää olevan parasta tyytyä hurskaksiin

toivomuksiin. On kai harvinaista, että lukkarista tulee pappi —.

Mutta kunhan nyt aluksi päästäisiin irti siitä varhaisvanhasta, näivettävästä ja luonnettapistävästä nihilismistä, joka peittää alleen vihertäviäkin maita kuin lentohiekkapilvi. Sietäisi todella paljon vapauttaa ja vahvistaa sitä henkistä sävyä, jota kutsutaan »suomalaiseksi psyykeksi». Yksi sen — ainakin kirjallisuudessa hyvin menestyvä — kalvetustauti on tuo nihilismi toisinpäin käännettynä: huumorin puute. Eikö niin sinustakin?

INTO I.: No jaa, en tiedä. Onhan meillä oivallisia kaskunkertojia, on älyniekkoja, joilla ei ole pienimpiäkään taipumuksia murjottelemiseen, on iloisia komediainsepittäjiä, joilla ei peukalo ole keskellä kämmentä.

KALLE: On, onpa kyllä. On kyllä suku sitäkin tavaraa.

Eikä toki ihme. Pitäisihän meidän kuuluman erikoisilla huumorin lahjoilla armoitettuun kansaan. Ehkäpä Kivi hyvinkin vaistosi oikein, arvioidessaan suomalaiset maailman humoristisimmaksi kansaksi.

No niin, meillä on siis kaskunkertojia, ehkä oivallisiakin, on suruttomia älyniekkoja sekä ammattinsa tuntevia komediainsepittäjiä, suku itsekutakin lajia. Minä tahtoisin lisätä, ollakseni kriittisestä innostani huolimatta sentään puolueetonkin: on meillä myös huumorin oraita.

Äskeisessä luettelossasi et näes vielä päässyt huumoriin asti. Kaskunkertoja voi sukkeluudellaan, eleillään viehättää yleisöään. Ja hyvä niin. Mutta hän ei *eo ipso* ole humoristi. Eikä paremmin ole älyniekkakaan, jos hänen ylevin avunsa on älyn pääskykepeys. Suuret humoristit ovat luullakseni järjestään aikanaan murjotelleekin, — se ei tietysti useinkaan ole sairautta, kuten monet uskovat, vain todistus temperamentin syvyydestä. Tuskin tarvitseisi esimerkkejä mainita: Shakespeare, Cervantes, Burns, Gogol, Kivi, Fröding, kaahmaistakseni joukosta ensimmäiset. Strindbergin synkkä intohimo rauhoitti usein kiihkoaan välkkyvän huumorin suvannoissa. Ibsenin karhuniloittelun pohjalta taas kumisee hänen totinen paatoksensa, joka myös on ilmeisesti »murjottelussa» avartunut. Saksalaiset ovat enimmäkseen »Weltschmerzin» tai yksivakaisen eepillisyyden runoilijoita, mutta useimmissa on kuitenkin henkäys huumoria. Ranskan todelliset humoristit ovat vanhain aikain miehiä: Villon, Rabelais; Ranskan nykyisemmässä kirjallisuudessa on älypöyry, »henkevyys», siro mutta usein teennäinen tunneleikki voitolla: se voi hetkensä huvittaa, mutta ei yritäkään vapauttaa syvemmälle patoutuneita kohtalontuntoja. Siltä ei puutu häikäilemättömyyttä, mutta rohkeutta.

Mutta huumori vapauttaa, vapahtaa. Huumorikin on maailmankatsomus. Se on maailmankatsomuksista sovinnollisin, vaikka ei suinkaan leväperäinen. Se on ylpeä ja rohkea maailmankatsomus, mutta salaa hymyllään sekä ylpeytensä että rohkeutensa, etteivät yksivakaiset ja heikot sitä säikkyisi. Se tietää senverran, ettemme elämän viimeisestä tarkoituksesta tiedä mitään; mutta se ymmärtää sen lisäksi, että ihminen on paljon kestänyt ja voi kestää vielä enemmän, että kukin noudattaa paino- ja vetovoimalakiaan kuten maa ja kuu, eikä pääse kohtalostaan nurkumalla. Se ei lyö leikiksi olemisen päämäärää, jonka palvelukseen sekin tuntee olevansa syntynyt, mutta kyllä ihmisen tärkeyden ja turhat pyyteet, jotka se tuntee voittavansa: tässä kaksoistunnossa on sen nöyryys ja ylpeys, ja se silta, joka yhdistää sen uskonnolliseen mielialaan.

Huumori on — mutta minä huomaan, että jos tahdon tyhjentää tämän sanan, niin saan kiertää sitä kauan, niinkuin mirri kuumaa puuroa; on kai lopultakin tyydyttävä vain aavistukseen siitä, mikä itsekin on vain aavistus.

Aavistus oikeuden täyttymisestä siinäkin, missä ahdas järki on keksivinänsä ikuisen vääryyden ja järjettömyyden.

Olemme tottuneet pitämään suomalaista kansanmiestä jurona; ja epäilemättä syystäkin. Vielä enemmän olemme moittineet häntä osaansa tyytymättömyydestä, tympeydestä ja turhasta napinasta; eikähän hänessä tietysti niitäkään ominaisuuksia ole liian vähän. Mutta uskon, että kukin n.s. sivistysihminen voisi häneltä, — tai t.s. kansan ydinainekselta — oppia vielä paljon aivan henkisiä avuja: ennen kaikkea sitä mielen tasapainoisuutta, millä solutaan elämän pahojen säiden läpi. Hän kyllä kiusaantuu ja kiukustuukin ja voi sanoa turhan sanan vaivoistaan; mutta luulenpa, että hän voisi sälyttää hartioilleen monta prosenttia koko maailman syntitaakasta, ennenkuin hänestä liukeneisi niin paljon surun kyyneliä kuin mitä tyyppilinen nykyajan traagillisuuden runoilija vuodattaa yksien lemmenkaihojensa murtamana. Surkeampi ja tylsistymään alttiimpi on se ihmistyyppi, josta Heidenstam täydellä pilkansyyllä, ensin hahmoiteltuaan ne:

»— — — stora, starka karlar, som dricka öl och äta stek»,

laulaa edelleen:

»De säga, att de lida: Vad pressar deras bröst så hårt? Att skriva vers är det så svårt, att

hjärtat börjar svida? När skalden på en timma kan gråta full en fingerborg, då tror man sist att skaldens sorg är att han ej kan rimma.»

Kansanmiehen ovat katkerat koettelemukset yllyttäneet synkkään satiiriin ajallista sekä iankaikkista kohtaloa — sortavaa maan mahtimiestä sekä välinpitämätöntä taivaan valtiasta — vastaan. Mutta sikäli kuin hän on alkanut tulla toimeen omillaan ja päässyt vapaan miehen itsetuntoon, hän on käsittänyt humoristisen elämänviisauden ylemmyyden. Hän on tullut tuntemaan, että avoin hymyily on paras sotisopa pahuutta vastaan ja peloittavin voimannäyte; että se on ulospäin yhtä tehokas kuin katkera sana, mutta sisäänpäin, hänelle itselleen, enemmän kuin hätäpuolustus: suoranainen voitto. Satiirin suola on epäilemättä erittäin tarpeellinen apu alkeellisimpien ihmisoikeuksien suojaamiseksi, — varsinkin näin raakana aikana kuin meidän. Mutta huumori on laajempi ja ihmistä itseään tyydyttävämpi, siksi myös positiivisempi avu: se on näet sisimmältään hänen luottavaisin tapansa suhtautua omaan itseensä ja sisäisiin kohtaloihinsa.

Vain puhdas tunto on altis humoristiseen katsomustapaan. Ja sellainen katsomustapa laajentaa joka hetki mielenkiinnon piiriä. Se saa oman pienen minän suuret surut surut unhoittumaan, ja herättää uteliaisuuden — ja siitä sykähtävän osanoton — kaikkia Luojan käsialoja kohtaan. Se vapahtaa meidät ulos ristiriitaisten pyyteidemme saarroksista, mutta sitoo meidät suureen ihmisyyteen vapaaehtoisella yhteydentunteellamme. Se on eettillisen kuten älyllisenkin luonteen hienostunein ilmaus.

Miten on jälleen »modernin psyyken» laita? Edellä usein mainitusta luonteen raukeudesta saa selityksensä nykyajassa ylen tuntuva terveen ja kirpeän satiirin puute. Ja milloin sitä ilmestyy, niin huolestuneet yhteiskunnan tuet hyökkäävät hätärumpujen luo, voittaakseen sen äänen. Ja niin voimakkaita kapinallisia maa ei näy kasvavan, että ne todella voisivat nostaa sotalipun. Ajan tympeydestä enin kiusatut kokevat kohentaa aikalaisiaan suurpiirteisellä päätöksellä. Ja, kaunistahan sekin. Mutta paatos on sittenkin epäilystä vastaan hiukan turvatonta; ja sen kintereillä kiittää hysterian syöjätär, niellen sen ellei huumori sitä ehdi pelastaa hoiviinsa.

Tahtoisin väittää: me kiinalaistumme. Kenkä puristaa kyllä itsekunkin jalkaa, mutta se on kiinalaista, — siroa, nousevan muodin mukaista. Jalkoja on kavennettava, on luotava meillekin rotujalka. Kipua kyllä sopii kaunosanisesti kuorossa valittaa, sillä se on musiikkia; mutta kenkä on pyhä kalu, sitä ei sovi heittää jalastaan eikä sen mittoja muutella. Ennen näivettykööt räpylät.

Kun viha ja kapinallisuus on näin vähissä, — missä sen nimellistä sentään tapaa, se on sangen umpimähkäistä, — niin saati sitten voittoisa huumori. Onhan sen oraita, kuten sanottu, siellä täällä. Mutta kuka on oikeastaan nostanut sen täyteen mahtiinsa? Joku maan hiljaisista, joku kansakunnan nimettömistä ehkä. Mutta niistä, joiden pitäisi edustaa henkisiä suuntia, joilla kuuleman mukaan tulisi olla korkeammat maailmankatsomukset, — kuka niistä on jaksanut laajentaa huumorin lahjan persoonalliseksi maailmankatsomukseksi?

Kyllä moni mielellään kirjoittelee komedioja ja ilveilyjä itsensä-ulkopuolisista aiheista. Mutta kuka on kyllin seestynyt suhtautuakseen omaan sisäiseen maailmaansa samalla myhäilevällä ymmärryksellä kuin lähimäisten eloon ja oloon, — vetämättä samalla suutaan klovnin-virnistykseen? Ollakseen persoonallista, huumorin ei tietysti tarvitse olla nimenomattain omaan minuuteen kohdistuvaa subjektiivisuutta. Päinvastoin: kuta varmemmin se laajentaa valta-alueitaan yli välittömien elämysten, kuta johdonmukaisemmin »objektiivista» se on, sitä luotettavammin se vaikuttaa sisäiseltä maailmankatsomukselta, — maailmankatsomukselta, joka vapahtaa miehensä sisäisistä pulmista ja ajan tullen voittaa jokaisen humoristinkin sydämessä asuvan raskasmielisyyden. Edellämäinitut suuruudet vahvistavat tätä vakaumusta huumorista. Suuri humoristi — kuten muukin suuri taiteilija — projisioi aina omaa minuuttaan siihen maailmaan, jonka hän luo. Niin on varmaan nerokkaan Tanskan prinssin tuska, ivamieli ja ylivalentainen iloittelu poreillut Shakespearen omassa sydämessä jo kauan ennenkuin hänen mielikuvituksensa tavoitti Hamletin hahmon. — Lyyrillinen itsekohtaisuus huumorissakin taas on kuin luovutettu lunnas tai kuin sinetti, joka täydentää uskontunnustuksen pätevyiden.

Kun meillä nyt on niin runsaasti juuri välittömiin subjektiivisiin elämyksiin pohjautuvaa kirjallisuutta, kun meillä on niin viljalti yhteiskunnan »sovinnaisuuksista» y.m. sorrosta vapautuneita temperamentti-ihmisiä, niin eiköhän olisi kohtuus odottaa, että mieskohtainen elämäntilityskin alkaisi jo kääntyä tunnoiltaan vapautuneemmaksi? Kukaties sielu silti pysyisi yhtä draamallisessa vireessä — joskin joustavammassa, — vaikka sen pinnalla välkehtisi joskus naurun tai edes hymyn väre; en tarkoita kuitenkaan sitä tylsämielistä naurua ja hymyä, jonka varassa hervoton luonne koettaa pysytellä mielenkiintoisena viimeiseen asti. — Kukaties vielä voitaisiin ottaa ne totiset ihanteet, kysymykset ja »päivän polttavat», jotka koskevat koko yhteiskunnan elämää, hiukan vähemmän juhlallisesti, hiukan arkipäiväisemmin, ja siksi hiukan lämpimämmin: vähäisellä huumorin höysteellä. Mikäli niihin jollakulla on totista harrastusta. — Kenties jälleen virkistyisi epiikan henki, joka niukin naukin, henkiahieverissä, on läpäissyt kirjallisuutemme »punaiset vuodet» ja josta ei luulisi eläjä tulevan ilman lemmentuottoa huumorin kanssa.

Tämä näkemyksen ja tunteen uudistus tapahtuu siis uskoni mukaan vain kirjallisuutemme luonnolliselta pohjalta: siten, että se niin sanoakseni suurempi teknillinen helppous, millä suomalainen sielu ehkä jo toimii, ottaa käyttövoimansa maalaiselämän kokoomista pääomista. Runottaren ei tarvitse pelätä talonpoikaistumista. Se voi luoda muodot niin hienot kuin haluaa, ja jos sisältö saakin uuden sävyn, niin kyllä maalaissielussa on henkistä ylimyksellisyyttä niin paljon kuin terve individualismi suinkin kaipaa. — Tätä tietä ovat kehittyneet kirjallisuutemme kantavimmat kyvyt ennen kuten nykyäänkin; ja toivottavasti tältä pohjalta tapahtuu yleinen lämmön ja rehdin miehuuden nousu, ennenkuin kylmenneitten aivojen jääkausi alkaa.

Sillä aivot eivät vielä kohota ihmistä luomakunnan herraksi. Aivojen voima ei sinään ole edes älyä. Inhimillinen älykkyys on synteettisempi lahja; siihen kuuluvat yhdessä kaikki ne ominaisuudet, joita olen pitkin matkaa kokenut selvittää korkeimmalle ihmistyyppille luonteellisiksi: intuitiivinen eettillisuus, huumori ja uskonnollinen mielenpohja, — ja jotka itse asiassa ovat saman jumallahjan eri vivahduksia.

Kuten huumori elävöittää silmää ja tekee äyllisen terävyyden joustavaksi, niin se hienostuttaa myös niin sanoakseni eettillistä makua. Uskonnollinen mieli taas on eettillisyyden pohjavoima. Uskonnollisuus ja huumori ovat kaksoissisaruksia. Että ne usein ovat ainesosina toisissaan, siitä ovat varsinkin monet kansanmiehet — luullakseni tyypillisimmät suomalaisista — ilmeisinä todistajina. Minkä uskonnollisuus syventää huumoria, sen taas huumori vapauttaa uskonnollisen tunteen yksivakaisuutta ja antaa rikkaampia värejä sille. Uskonnollisuus ja huumori ovat yhdessä elämän todellinen suola. Ja samasta juuresta ne lähtevät; niiden yhtymäkohta on se aavistus maailmanmenossa täyttyvästä oikeudesta, josta edellä olen puhunut.

Laajimmilleen kasvaneena uskonnollinen tunne velvoittaa yksilön ikäänkuin vastaamaan koko maailmanmenosta: »sinun kohtalossasi on kysymys itse elämän periaatteesta; jos sinun sisäinen mikrokosmosesi kestää, niin kestää kosmos; jos sinä lankeet, niin mikä velvoittaa ketään muutakaan pysymään voittoisana pystyssä?» Jottei heikko kuitenkaan sälyttäisi liallista kuormaa kannettavakseen, vaan olisi sitä uskollisempi vähässä, niin se esittää hänelle saman veloituksensa rohkaisevammassa muodossa: »käytä elämän lahja ja leiviskäsi parhaasi mukaan!» Tässä minusta on uskonnon ensimmäinen ja viimeinen vaatimus, — muu on sitten mielialaa.

INTO I.: Vain sana taas. »Muu on mielialaa.» Mutta eikö uskonto ole kokonaan mielialaa, — kauneudenhartautta, rakkautta? Velvoitushan kuuluu etiikkaan.

KALLE: Mutta mielialakin on joskus tunnettava vaatimuksena, jos aiotaan näyttää toteen se. Ja tuo uskonnollinen veloitukseksi selkeentynyt tunne on eettillisen vaiston lähtö- ja tukipiste.

Nykyajan esteettinen uskonnollisuus on ollut ja on liian yksinomaisesti mielialaa. Siitä puuttuu useimmiten sitä persoonallista elettä, josta puhuu sydämen intohimoinen tarve. Se on raukeata tai ainakin hieman koristeellista tunnelmaa. Ja ennenkaikkea se on ylen rajoitettua, se on hartautta maisemien tai (varsinkin!) naiskauneuden edessä. Se on tähtien ja madonnain kumartamista. Se on usein kaunista sellaisenaan, mutta pitemmän päälle hiukan epäluotettavaa: siinä ei ole välitöntä suhtautumista ihmiselämään. Kuta paljaampana inhimillisuus avautuu näkyviin uskonnollisesta tunnustuksesta, sitä kauniimpaa se lopultakin on. Uskonnollisia käsitteitä ja mielikuvia ja tunnustuskaavoja kyllä tulvii nykyajassa. Ei ainakaan meidän kirjallisuudessamme maailmankaikkeus luojineen ole ollut muulloin niin muodissa kuin nykyään. Mutta onko aikamme kyllin alkuperäinen mieleltään omaksuakseen totisen lapsensuhteen elämän luojaan? Ja kyllin vaatimaton ja syntyään muistava, tunteakseen hartautta sen todellisuuden edessä, mikä leviää kauneuden pyhättöjen ulkopuolella? Tätä sopii ainakin kysyä.

Tuntuu siltä kuin nykyisimmän uskonnollisuuden kanssa yksilöllisyys ei mielellään tekisi liittoa; luonnollisesti seuraus edellisen koristeellisuudesta. Tuskin saavatkaan uskonnollisten luonteiden nimeä ja arvoa esim. ne realistisen kauden pelottomat, jotka sydän täynnä tuskaa ja rakkautta avasivat meille näkölinjat arkielämän runouteen? Mutta kyllä ne temppelien sulohämymyssä polvistujat, joiden katse harhailee korkeuksiin siksi, etteivät he jaksaa rakastaa köyhää kotiaan.

Ilmeisesti aikamme sisimmät uskonnollisetkin juonteet jälleen ovat perua siitä köyhästä kodista. Maaseutu on anteliaasti kestinnyt kirjallisuuttamme huumorilla runsaudensarvestaan; ja uskonnollinen mielikin, mikäli sitä on, on maaseudun lämpöisin lahja meille. Sydämen yksinkertaisuus ei hevin menesty kulttuurin kultavasikkain ympäriällä.

INTO I.: Niin, niin, sieltähän yksinkertaisten luota kaikki hyvä tulee! Sieltä varmaan vielä Messiaskin meille, vai?

KALLE: Sinäpä sen sanoit! Se on todella minun yksinkertainen uskoni.

Messiaastahan on puhuttu, ehkä häntä joku odottelee vieläkin. Eipä hän taida maanittelemalla

sentään ilmestyä, ja saattaa olla Jumalan kiusaamista puhua niin suurista asioista. Kun eivät niinkään arvolliset kuin Aabraham ja Saara rohjenneet oikein uskoa saavansa enkelin kautta luvattua perillistä, — tosin he silloin olivat jo iälliset.

Mutta jos ottaisi uskoakseen odotuksen täyttymiseen, niin en ymmärrä muuta kuin että sen tulevan suuren pitäisi ennenkaikkea kohottaa suomalaisuus synteettiseksi henkiseksi sävyksi. Että hänen pitäisi omaksua perinnökseen isien —

INTO I.: Ja äitien! —

KALLE: Aivan niin: — ja äitien kokoomat pääomat. — Pääomat ja sydänomat. — Että hän siis edustaisi suomalaista temperamenttia, kasvaisi syvimmälle omaan maahan painuvista juurista — ja kohottaisi latvansa niihin korkeuksiin, joissa yksinäisyys on voima ja rauha. Vain siitä, joka on luo kansansa luusta ja liha sen lihasta ja joka elää loppuun saakka uskollisesti oman kohtalonsa, vain siitä voi odottaa uuden ajan alkajaa. Sillä hänen tulee puhdistaa ja koota, ja vetää jyrkät ääriviivat sille maailmankuvalle, minkä hän luo omista ja oman kansansa kohtaloista. Se suurpiirteisyyttä tulee rakentumaan juuri rikkaista yksilöllisistä näkemyksistä sisäisten luonteenvaistojen varaan, — eikä ole sukuakaan sille kuolleelle »monumentaalisuudelle», jota nykyään arvoitetaan nimenomaan kansalliseksi, koska se on epäyksilöllistä ja perustuu asiakirjoihin. — Se on samalla intuitiivista ja plastillista, — uskallan näet arvioida suomalaisen näkemyksen erittäin plastilliseksi —, mutta ei välitä siitä luonnepiirrosten tekoklassillisuudesta, joka mukamas ylentää muutamat nykydraamat malleiksi alottelijoille, ja jossa kaikki olisi ehkä hyvinkin paikoillaan, jos siihen vielä lisäksi tulisi itse pääasia: samainen intuitiivinen näkemys.

Mutta turhia! Toiveet ovat hurskaat ja hyödyttömät. Aika vaahtoa edelleen, ja jos me ravintoa pyydämme, niin saamme kiltisti maistella niitä vähiä terveen veden kalasia, joilla ajan virta silloin tällöin armahtaa nälkäämme; mutta monet niistä suurista meidän lienee otollisinta päästellä verkoistamme jälleen niiden omaan elementtiin.

Meidän on kai paras vartoa nöpöttää, ja sillävälän — olla uskolliset vähässä. Luulen, että hyvällä tahdolla voitaisiin esim. paljon puhdistaa edes sitä elementtiä ja tehdä se viihtyisämmäksi kaikille, kiiskille niinkuin viattomalle salakallekin. Saisihan kiiski silti kiiskinluontonsa pitää, kun vaan antaisi hengitystilan toisellekin.

Mutta näissä vesissä on hyvillä syöntipaikoilla — ehkä liian makeista ulkomaanruuista — syntynyt jonkunlainen virma tai sokaiseva humaltumus, että häättää pois toisiaan saaliin ääriltä, vaikka itsekullakin lajilla ja perhekunnalla olisi kyllä syödä siitä. »Me olemme vetten valtiaat, sillä meillä on voima!», häristelevät yhdet ja painuvat liki pohjaa kymyniskaisina vaanimaan. »Me olemme laajinta lajiperää ja hetken herrat, emmekä sure huomista: après nous — meidän jälkeemme rutto!» ilkamoivat toiset herkuiltaan. »Mutta me olemme korkein laji, sillä me olemme kylmät ja halveksivaiset!» ja nämä kolmannet tuijottelevat värisevin katsein ja jäykistyvät verettömien pahansuopaan vihaan.

Mutta pyrkii olemaan niin, että kauneimmat kalat viihtyvät muualla ja tulevat omillaan toimeen. Kunhan nousee se suuri merestä ja tekee puhdasta!

No niin, minusta ainakin sietää kysyä: eikö ole asema joteskin tällainen? Eikö klikki- ja puoluehenki ole mennyt kuin häkä tavallaan älykästenkin ihmisten yläkertaan? Sitä ei syrjäläinen oikein käsitä, mutta niin tuntuu olevan, käry sen sanoo. Ja kyllähän häly nykyisen sivistyshistoriamme sisäisistä draamoista tuolloin tällöin saavuttaa laajemmankin julkisuuden. Sitä *on* sentään draamallisuutta vielä modernienkin verissä. Ja diplomatia on hienosyistä kuin kulttuurimaassa konsanaan.

Ties kuinka paljon meillä onkaan valtioita valtiossa, kirjallisia pikkuruhtinaskuntia. Ja maan suurimmat kyvyt itsekussakin. Arvaa sen, että jotakin siinä syntyy, kun näin kilvalla tehdään kulttuuria. Ihmetöitä siinä syntyy, eikähän vähemmällä pääse eteenpäin. »Kehitys» ei oikein sovi nykyiselle, sähköajan ihmiselle, — vaikka »luonnontieteellistä maailmankatsomustahan» tunnustetaan.

Kun haastattelet yhtä seurakuntaa, niin kuulet pian, että se toinen puolue ei ole elämäniässään muuta tehnyt kuin syntiä ja lahjattomasti sitäkin! No, onhan edes »temperamenttiä» siinä puheessa. Ja sitten jännitetään tietysti kaikki hyvä tahto, ettei mistään pirahtaisi kuuluviin sanaa kiitokseksi noille syntisille. Ryötät häiriötä vain saattavat kunnan ihmisten laskuihin. — — Ja muutamille tulee synniksi jo pelkkä olemassaolo ja se, että rohkenevat jotakin tehdä, — vaikkeivät jalkaansa astu päivän sankarien teille.

Mutta omassa seurakunnassa, koko maailman eteen siellä uurastetaan. Ja ihmeitä syntyy.

INTO I.: Mutta eikö kuitenkin ole luonnollista, että henkiheimolaiset liittyvät läheisesti yhteen, edustamaan määrättyjä suuntia ja ajamaan laajakantoisia asioita? Ja hienoinen oman arvon liioittelu, — sehän on usein, kuten tiedetään, omiaan innoittamaan ihmistä yhä ylevämpään hengenlentoon.

KALLE: Ei ole kysymys etupäässä henkiheimolaisuudesta. Hyvä, jos sitä olisi jossakin, — oikein taattua ja totista. — Ja millä heimokunnalla on mitään »suuntaa»? Tai laajakantoisia »asioita ajettavana»? En näe niitä, ainakaan sellaisia, jotka kohottaisivat jonkun tyhmän ryhmänä koko kiistantereen ylle.

»Hienoinen» — usein hyvinkin karkea — omahyväisyys on todellakin innoittanut yksitä ja toisia kajahtaviin ohjelmajulistuksiin. Mutta tuskin etemmä.

Eiköhän se mitä heterogeenisimpiä ihmisiä kokoava »henkiheimolaisuus» tavallisesti ole — klikkihenkeä.

Mitä ovat klikit? Olen kuullut sattuvan sanan, jonka tahdon lainata tähän: klikit ovat »kalkkiutumia» taiteen elimistössä.

Klikit ja puolueet rakentavat paljon turhia kiusoja muiden, sekä syyllisten että syyttömien tielle. Mutta äskeisestä määritelmästä selviää, että kipeintä turmiota nämä kalkkiutumukset harjoittavat sisäänpäin, niihin elimiin, joiden loiseksi ne ovat lyöttyneet. Ne vähitellen kuivettavat sykkivät suonet ja kurovat kokoon sydänpuussia.

Otan rohkeudekseni lausua edelleen eräitä arveluja. Luulen näistä kalkkiutumailmiöistä (otaksun ensinnäkin niitä todella oleviksi ja olleiksi) osittain selviävän sen, miksi niin monet suurta lupaavat niin vähässä määrin täyttävät lupauksiaan. Vaikka ponnistelevatkin johonkin suuntaan, eivät vapaudu rehtiin täysimittaisuuteen kuitenkaan.

Sillä ensinnäkin klikkihenki on erittäin viekas opas teoreettisuuteen. Se rajoittaa alkuaan vapaankin yksilön mielenkiinnon ja ihailun niihin temperamentteihin, jotka ovat omassa seurakunnassa edustettuina. Se vaatii kaihtamaan jokaista muuta temperamenttiä, — vaikka mielessään tuo kahlittu voi parhain hetkinään kyllä myönnellä, että »asuu ihmisiä vuortenkin takana». Heikon veren on niin mieluista taipua teoriain turviin. Kaikki omat ja ystävien pyrinnot ja kyvyt, varsinkin muodolliset, merkitään lakitauluihin sääntöinä, joista ei hevin armoa anneta vieraalle. Vähitellen itsekritiikin kärki tylsyy ja omantunnon valppaus omia tekoja ja pyyteitä kohtaan uinahtaa rakkaitten ystävien tuuditukseen. Pääasiaksi jää, että taiteenpalveluksen hyväksytyt ulkonaiset muodot täytetään (— mutta täytyvätkö ne teoriain mukaan?); henkinen suunta ja sisällön arvo ei ole niin arka pykälä. Ja kun on kysymys »vuortentakaisesta» miehestä, niin sisäinen pyrkimys ei paina ylös toista vaakakupia, jossa ovat muodolliset lainrikkomukset.

Toisakseen tämä teoreettinen muodollisuus luullakseni hyvinkin kannustaa toiseen turhuuteen, hutiloimiseen, monia, joilla on ulkonainen käsite »vapaus» keppihepo-pegasuksenaan.

Niin että eiköhän »kalkkiutuminen» yhtähyvin kuin lahjojen hutiloiminenkin ole ottanut meidän kirjalliselta taiteeltamme monta kaunista voittoa, ehkä kauneimpia?

Kuinkahan moni voi kehua itselleen tehneensä totta kyvyistään alusta loppuun —.

Kuinkahan monen ei olisi syytä rukoilla edes sydänkammioissaan:
»Herra, varjele minua ystäväistäni!»

— Vai mitä sinä sanot —?

INTO I.: Hm, hm!

KALLE: Niin, niin: hm, hm! Paha kai olisikin, jos muuta sanoisit. Jos sanoisit »jaa», niin se olisi paha, jos sanoisit »ei», niin sekin olisi paha, sillä se ei taitaisi olla totuus.

Olkoot nyt nämä asiat tällä. Parasta kai on jo minun lepuuttaa kieltäni ja sinun korvaasi. Sitten koetan, jos sallit, hetken kuluttua jatkaa kirjallisuus-kysymyksen häntäpästä: arvostelemisesta. — Olet kuunnellut pitkään, — ties kuinkakin hartaasti, vai? Oletko jotakin ottanut onkeesikin?

INTO I.: Hm, hm! — Olen minä huomannut, että sinäkin sanot: »me!»

KALLE: Monin paikoin, hohoi, monin paikoin —!

* * * * *

INTO I.: Vai arvostelemisesta saan nyt silmäni korvani täyteen. Saanko luvan arvata, ettet arvoita arvostelemista kovinkaan arvokkaaksi, — paitsi tietysti omaa puoskaroimistasi.

KALLE: Se tietty. Varsinkaan en sellaista »arvoittamista», joka vasta antaa taiteelle sen arvon tai arvottomuuden. — Ja mitä arvosteleminen on? Tiedät kyllä, jos uskallat sanoa.

INTO I.: En uskalla, sano sinä, uljas!

KALLE: Pahansuopuutta.

INTO I.: Kas niin, kas niin, pyhä veli! Arvasinhan, minä arvasin. Mitä vielä?

KALLE: Joutilaisuutta.

INTO I.: Prikulleen! Mitä vielä?

KALLE: Sangen kohtuullisia älyn lahjoja. — Mitä vielä? — Vaivoin salattua kaunaa, klikkipeliä, puoluemoraalia, teeskenneltyä ihanteellisuutta, valheretoriikkaa, »tärkeyttä» — »viktisyyttä», kuten myös sanotaan, — lahjattoman maineenhimoa, lavertelua ja koulupoikatieteellisyyttä, loiseläimen rakkautta uhriinsa, sitä, että Pegasus on heittänyt selästään, y.m., y.m.s. kauniita taipumuksia, pyyteitä ja vajavaisuuksia. Sinä jo mainitsit puoskaroimisesta.

Siinähan sitä jo olisikin aluksi »arvoa». Näitä arvoja kun jakelee taiteenkin hätäavuksi — —

Mutta katsokaamme, mitä se sitäpaitsi *saa* — ja jossain tapauksessa *voikin* — olla. Tämänkin mitali on kuvitettu kahden puolen.

Se saa ja voi ja se pitäköön ylpeytenään olla taiteen aseveli porvarillisuutta vastaan. Porvarillisuuden ikuisesti sama, ihmisen sisimpiä tarpeita vastaamaton hyötymoraali olkoon arvostelunkin perintövihollinen. Sen kukistaminen on tietysti mahdottomuus. Mutta jos arvostelu ottaa toimiakseen elävänä suojamuurina porvarillisuuden sekä julkista ahdistelua että salaista käännytyksintä vastaan, niin sillä on elämäntehtävä, yhtä pitkä kuin taiteenkin.

Ei ole ehkä ensinkään tappioksi taiteelle, jos sen edustajat »julkisessa sanassa», akatemioissa y.m., nauttivat jonkinlaista yhteiskunnallista arvoa, käyvät porvarillisessa maailmassa kohtalaisen »normaaleista» ja vakavista henkilöistä. Jos heillä lisäksi on ne elimet, joilla taidetta tajutaan, sekä rehti rakkaus siihen, niin he voivat vaikuttaa positiivisemmin kuin monet hurmahenget, jotka pyhässä yksinkertaisuudessaan puhuvat taidetyöstä kuin yleisesti tunnustetusta ammatista konsanaan.

Taiteen itsensä ei sovi käydä herättelemään hurskaan unta nukkuvaa yhteiskunnallista oikeudentuntoa. Sillä taide puhuu *eleillä*, ja se kieli on vallasväelle latinaa, ja vieläkin oudompaa. Yhteiskunnan pylväille on puhuttava suurisuisilla mörssäreillä kovarakeisinta järkeä, muita aseita vastaan he ovat kyllin raudoitettut. Tuollaisten porvarillisesti jokseenkin täysikäisten taiteen tulkkien työksi, — he kun voivat tarpeen tullen käytellä käsitteitä ja järkipäätelmiä — jää siis hoidella tätä mörssäritulta.

»Taidekysymyksessä yhteiskunnallisen kehityksen kannalta» heidän senvuoksi on ensinnäkin havaittava toinen puoli ja toinen puoli (molemmat »puolet», huomaa tarkoin, *puolustukseksi* taiteelle): sivistys- ja juriidishistoriallinen sekä kansallistaloudellinen. Siksi hänellä pitää olla koko joukko tietoja, proosallisia tietoja. Hänen pitää, kysymyksen edellistä »puolta» esittäessään, tietää mainita, että moni muu, nykyään hyvinkin arvokas ammatti on aikoinaan lähtenyt yhteiskunnan vakavien tarkoitusten ulkopuolelta, siis rekisterin »alapuolelta». Paitsi että tiede —, jota moni porvari nykyään kunnioittaa sen sisäänastuessa nousemalla seisomaan, joskus laskeutumalla polvilleenkin, — on palvellut monta kovaa koevuotta teologian palkkapiikana, olisi puhuttava monen vieläkin kunniallisemman elinkeinon merkillisistä vaiheista. Onhan kauppalainsäädännön historiassa jaloa yhteiskuntaoikeutta valaisevia esimerkkejä hyvin paljon: tapulioikeudet, tulliseikat y.m. Lääkäriammatti kai on aikoinaan ollut hyvinkin hengenvaarallinen, — en tarkoita erityisesti potilaille, vaan heidän parantajilleen hengenvaarallinen. Leipurin-, räätälin-, teurastajan- y.m.s. ammasteista minä en ainakaan tällä haavaa muista tätä asiaa koskevia seikkoja; ehkä joku tietää niitä. Tositaiteelliseksi työksi laillistettu maantierosmous, sotilasammatti, on tunnettu alkujuuriltaan niin ilmeisesti jumalaiseksi, että se on aina ollut yhteiskunnan perustus ja ylpeys; mutta menepä yksityinen ja ala käyttää julkisesti oman käden oikeutta, niin pian sinut »kutsutaan järjestykseen», jottas ymmärrät... — Tällaisilla esimerkeillä vedotaan juriidiseen järkeen; porvarillista sydäntä taas voi vaihteeksi järkyttää kuvailemalla sitä liikuttavaa huolenpitoa, millä niin monet vaatimattomat arki-ihmiset kuolinvuoteiltaan muistavat kaukaisten maitten pakanoita —.

Mutta vielä tehokkaampi taiteen puolustajan on vedota siihen niin sanomaani kansallistaloudelliseen puoleen. Nerokas ja dialektista metoodia nasevasti käyttävä asiain tuntija voi otollisella hetkellä todistaa taiteen vaikutuksiltaan *lähes* tieteellisen kansallistalouden veroiseksi. — Tässä kansallistaloudellisessa puolessa on oikeastaan jälleen kaksi, — sanoisinko: kaksi pykälää. Pääpykälä on taiteemme vaikutus »kansainväliseen mielipiteeseen». Luemmehan usein sanomalehdistä, että »jälleen on ulkomailla huomattu se ja se etevä taiteilija». Taiteilijasta on siellä suuressa maailmassa johduttu hänen kotimaahansa ja koko sen taiteeseen, ja on tyydytyksellä »pantu merkille», että sielläkin päin aletaan nousta kansainväliselle kulttuuritasolle. Suuret sivistyskansat pitävät meitä pian miltei

pikkuserkkuinaan. Ja sehän on suuri ansio, — ei niin taiteelle, kuin yleensä »meille», s.o. maan ja kansan virallisille edustajille. (Jos miehellä on hyvä juoksijahevonen, niin enemmänhän siitä mies saa kunniaa — ja kultaa — kuin hevonen itse.) Kun näet hätäpäivät päälle saavat, niin »me» luotamme »eurooppalaiseen opinioon»: onhan »meillä» henkinen arvomme, jota ei saa loukata, onhan meillä taiteemme kilpenämme, joka tunnetaan ja tunnustetaan — Euroopassa. — Ja sen sanan päälle me ryyppäämme.

Toinen pykälä, tärkeä sekin taiteen puolusmiehen muistaa, on taiteen välittömästi kansaamme hyödyttävä ja ylentävä vaikutus. Onhan esim. kirjallisuus omiaan innostamaan penseätä nuorisoa lukutaitoon, joka on hyödyllinen kaikissa ammateissa, sitäpaitsi se tarjoaa usein tarpeellisia tietoja sekä ohjaa ylevämpään mielenlaatuun, — onhan kyllä kirjoissakin monenlaisia. — Entä kuvaavat taiteet! Esim. punainen aapiskukko, — kuka laskee sen historiallisen arvon jo tähän asti! — Ja niin pois päin. — Ja jos kaikkien sivistysahjojen seinät saisivat kielen ja inhimillisen puhelahjan, mitä ne taitaisivatkaan lausua ja todistaa: isänmaallisista juhlista, joissa kansallisen taiteen hengetär on kunniavieraana istunut pöydän yläkulmalla ja hurmannut alttiita sydämiä. — Ja edelleen: jos estetiikan professoreilla onkin kyllin ainesta menneitten aikojen taiteessa, niin rakastaahan yleisö sukkelia, henkeviä ja tuoreita arvostelija; ja kun nyt monilla sanomalehdillä on erityiset henkilöt tyydyttämään tuota yleisön mielihalua, niin onhan aivan tarpeellista, että on taiteilijoitakin, jotka synnyttelivät näitä henkilöitä varten aina uutta, aina uutta arvosteltavaa.

Näin monelta kannalta peloton arvostelija voi »arvoittaa» taidetta porvarillisen hyötyihmisen edessä. Voipa hän, kun oikein yltyy, kansallisesti huolestuneita taiteen isiä vastaan väittää, että taidettakin on kohdeltava kunniallisena elinkeinona, jonka *pitää* kannattaa sellaisessa maassa, missä mikä tahansa taiteen *selostaminen* kannattaa; että runoruhtinaan kuuluisa sana »viheriästä oksasta» on vihdoinkin runoiltava uudelleen: saakoon taide itsekin käydä jo siitä jalantuesta, siitä viheriästä oksasta; että taiteella on aivan oma tarkoituksensa, jota se ei saa hetkeksikään laiminlyödä: kun *tiedettä* harjoitetaan vain sen itsensä takia ja arvioidaan *vain tieteen* kannalta, niin mitä järkeä on siinä, että *taiteelta* evätään nuo luonnolliset oikeudet, — taiteelta, joka kuitenkin yleensä liittyy paljon likeisemmin elämän vaatimuksiin kuin tiede.

Mutta jos arvokas arvostelija-ystävämme riihaantuu oikein äärimmilleen, niin hän yllyttää nuoria, todelliset edellytykset omistavia taiteen taimia: »Puskekaa eteenpäin, pojat! Kerran kuitenkin on päästävä sen tien päähän, millä te nyt rynnistelette. Ei sovintoa virkahengen kanssa! Jos te taivutte pakosalle, niin mikä muukaan sukupolvi on velvollinen jäämään uskolliseksi? Jos ette pääse eteenpäin, niin pysähtykää tien oheen ja tarttukaa lapioon ja kuokkaan: se on hiljainen ja ylpeä, ja omaa mieltänne tyydyttävän vastalauseenne!» — Ja sitten hän lausuu heille rohkeasti palan — Runebergia: Sandelsin sanat sillankorvalta Sven Tuuvalle.

Tähän saakka esittämäni katsantokannat voin koota siihen yleiseen ponsilausemaan, että arvostelu ei saa olla syntynyt niinkään taiteen vajavaisuuksien takia kuin yleisön henkisen elimistön puutteellisen kehityksen vuoksi. Siksi sen täytyy osata puhua eri kannoilta ja eri äänilajeissa. Turtuneinta paksunahkaisuutta sen pitää kovistella edellä esitetyin keinoin: järkiopetuksella ja ivalla. Tämä on sen lähetystehtävän ulkonainen puoli.

INTO I.: Puoli —.

KALLE: Niin, »puoli», — tai oikeastaan: tuskin kolmanneskaan. Sillä ne sisäiset »puolet» vaativat sittenkin enemmän huomiota.

Pääasianaan arvostelu pitääköön yleisön johtamista taiteen sisimpään, taiteen näkö-, kuulo- ja ajatuselinten välittämistä niille, jotka pitävät itseään maallikkoina eivätkä uskalla — usein eivätkä taidakaan — ottaa itse välittömästi vaikutelmia. Mutta arvostelu varokoon tekemästä karhunpalveluksia taiteelle. Sen sopii aina muistaa, että »yleisökään» ei ole alusta loppuun eloton möhkö, jota täytyy nuijimalla herätellä ja purettua kuin sylivauvaa. Yleisön kainous kyllä tunnetaan: »emmhän me osaa arvostella, emmhän me osaa käyellä taiteen mittapuita, meidän käsityksemme on tietysti aivan subjektiivinen». Kunpa arvostelu olisi aina edes niin korkealla. Kunpa arvostelija aina tietäisi, että *hänenkin* käsityksensä on subjektiivinen — ja että niin tulee ollakin. — Mutta olen varma siitä, että juuri tämä yleisön tottumattomuus artikuloimaan vaikutelmiaan — jotka kyllä usein voivat olla syvemmät ja itsenäisemmät kuin ammattikriitikon — on johtanut arvostelijoita siihen itsepetokseen, että heidän monopoolinaan on taiteen selittely ja arviointi. Heillä kun on aina valmiina kielellä termit ja arvosanat, niin helppohan heidän tosin on antaa alkeisopetusta ja loistaa herkkäuskoisten edessä. Nykyään kyllä melkein kuka tahansa kyllin häikäilemätön suoriutuu julkisen arvostelun ulkonaisista pulmista: historiallisia tietoja antavat moninaiset kirjat ja kun tulee puute kauniista ja tyhjäsanoista lauseparsista, niin vilkaisee vain päivän sanomalehteä.

Mutta arvostelija, joka tahtoo olla *selittäjä*, *valaisija*, joka ei itse tahdo loistaa, vaan avata tietä taideteoksen sisäiselle valolle, hänellä täytyy olla sitä, mikä on harvinaisinta: sisäistä näkemystä. Muun

puolesta hän sitten kyllä tulee toimeen.

Olisi jo melkoinen edistysaskel, jos jokainen »arvoittaja» tajuaisi paremmin kuin nimetön ja asiaton »maallikko», miltä kannalta yksityinen taideteos on otettava. Miltä kannalta filoloogi tarkastelee kielitieteellistä tutkimusta? Ei suinkaan siveysopin tai yleisen terveydenhoidon kannalta! *Ainoastaan* filoloogiselta! Mitä mittapuita filosofi (ja asianymmärtävä maallikkokin) asettaa filosofiselle teokselle? Kansantaloudenko mittoja? Ei, vain filosofisen tiedon ja ajatuksen. — Niinikään tunnustetaan karjanjalostukselle oma päämääränsä, jota kohti esim. teologin teoriat eivät sitä kannata ensinkään. — Mutta miten suhtautua taidetuotteeseen! Siinä kumma! Mutta selviää sentään sekin: suhtaudutaan kaikilta »kannoilta». Arvostelija ja vakavammat yleisöstä painavat älypäänsä yhteen ja selittävät esim. kirjaa: »*Puhtaasti taiteelliselta* kannalta ottaen tämä teos ansaitsee kiitosta; mutta sen *filolooginen* puoli ei ole aivan tyydyttävä; ja myöskin *kansallisen* taiteen ja *siveysopin* kannoilta meidän täytyy lausua epäilyksemme.» Historiallisen kertomuksen sitten on vielä kavuttava tieteellisyyden muuri, tiedon kultasäkit selässään kuin Makedonian Filippoksen aaseilla. — »*Puhtaasti taiteelliselta* kannalta ottaen...» — huomaa jo ensi sanoista, että ne herrat eivät ole tottuneet ottamaan mitään — puhtaasti!

INTO I.: Rakas ystävä, minä olen jo hiukan levoton sinun puolestasi. Etköhän potkiskele nyt pussissa: kun vähän aikaa sitten olit täynnä eetillistä intomieltä —?

KALLE: Nii-in, mutta puhuinhan taiteen omissa nimissä, koinhan takitilaan selittää eetillistä luonnetta puhtaan taiteen omaksi luonteeksi, eetillisyyttä sen jaloimmaksi aistiksi. Kiivailen nytkin vain käsitteiden sekoittamista vastaan ja pyydän suojata tuhmudelta taidetta, joka on siveellistä aina, milloin sillä ei ole epämoraalisen tendenssin tai luonteettomuuden tunnusmerkkejä. En näe olevani pussissa.

INTO I.: Entä se kansallistaloudellinen propaganda, jota juuri pääsit suosittelemasta arvostelijoille, entä se?

KALLE: Se ei ole taideteosten selittämistä, vaan taiteen n.s. periaatteellisen, poliittisen ja kansallisen arvon todistelemista sellaisena aikana, jolloin sen elinehdot ovat uhatut, — ja sellaiselle mahtiväelle, joka muuten välittää viisi itse taiteen sisäisistä arvoista.

Näitä sisäisiä arvoja, siis taiteen olemusta, etsiessään arvostelija sensijaan ajattelee sitä yleisöä, jolla on omakohtaista taiteentarvetta ja joka pääosaltaan ei nähtävästi kuulu maan suurellisiin. Silloin hänen täytyy tarkoin pysytellä taiteellisen katsomustavan piirissä, jottei sekaantuisi vieraisiin käsitteisiin. Siellä sisäpuolella hänen sitten sopii antaa älynsä loistaa, kyllä siellä tilaa on tarpeen mukaan. Ja parhaiten hän palvelee sekä taidetta että yleisöä, jos ei vartavasten laskeu omalta koroitettulta asteeltaan kansantajuiselle tasolle, vaan koettaa selvästi ja yksinkertaisesti — niin että kansakin voi häntä ymmärtää — sieltä ylhäältä tulkita hienointa käsitystään taideteoksesta. — Eikö näes varsinainen kansantajuisuus ole sitä, että puhuja heittää ajatusten painolastin laidan yli ja pieksää tuulta tyhjillä sanoilla —? Se on vain sääliä: ettei rakkaan yleisön elimistö mitenkään rasittuisi.

Eräs käsite-ero taiteen selittäjän ja »arvoittajan» olisi muistettava ennen muuta: nim. ero »kansallisen» ja »suomalaisen» välillä. Jokaiselle on päivänselvää, ettei kaikki Suomessa tehty — siis jollakin tavoin »suomalainen» — ole »kansallista». Mutta viimeainittua käsitettä on kuitenkin erinomaisen helppo käytellä otollisissa tapauksissa. Sillä »kansallisen» tunnusmerkit ovat sangen ilmeiset: sellainen on todistettavasti esim. kirja, jonka sivuluku alkaa nousta sinne 400-500:n seuduille ja jossa *ei* ole määrättyä, sopusointua häiritseviä ominaisuuksia. *Suomalaissävynen* kirja minun mielestäni on sensijaan yleensä ulkonaisesti vähemmän tukeva, mutta sisäisesti positiivisempi: se vähä, mitä siinä on sivuja, on täysiveristä taidetta. Käsitettä »suomalainen» (= luonteeltaan suomalainen) on siis paljon vaikeampi käytellä, se kun on määriteltävä aivan sisäisin tunnusmerkein.

Mutta se ero mielestäni arvostelijan olisi kuitenkin huomattava, vaikka se on vaikeakin. Sietäisi nim. *henkistä sävyä* tarkata enemmän kuin yleensä tehdään; t.s.: ajemmin esittämäni mietteet vaativat arvostelijaa suhtautumaan taiteeseen rotutuntoisemmin. Jos rotutunto on kirjallisuudessamme kitulias, niin vielä vaivaisempi, jos mahdollista, se on kritiikissä. Ainakin tässä suhteessa kirjailijat ja heidän arvostelijansa suggeroivat toinen toistaan. Kuinka yli olkain toisiaan katsellaankin, niin salaisesti kuitenkin tehdään toisilleen mieliksi: ollaan »moderneja». — On vallan merkillistä esim. verrata amerikkalais-saksalaisen Meyerin tutkimusta suomalaisesta kirjallisuudesta useimpiin kotimaisiin samanaiheisiin teoksiin. Kuinka vähän ravitsevia ja rohkeita ajatuksia onkaan suomalainen kirjallisuus herättänyt jälkimäisten tekijöissä, kuinka pinnallinen ja tehoton heidän näkemyksensä on! Muukalainen, vaikka hänellekin jää laajoja aloja suomalaisesta sielusta hämäreiksi ja suljetuiksi ja vaikka hän toiselta puolen taipuu liian varomattomiin arviointeihin eräistä uuden ajan individeistä, hän on kuitenkin tuonut ilmi verrattomasti syvempää — ja tietoisempaa! — suomalaisen temperamentin tajua kuin suomalaiset itse. Germaanina hän on kyllin yksilöllinen katsoakseen kirjallisuuttamme sisästäpäin, ja kyllin ajan muotisuunnista piittaamaton, antaakseen luonteen puhtaudelle tarpeellisen kunnian.

Mutta tyypillisin meikäläisistä taiteentulkeista on se, joka ei mitään pyydä omalle sisimmälle minälleen, joka vihkiytyy kerrassaan »aatteiden» palvelukseen, — yksi »kansallisen taiteen», toinen muun valtasuunnan; kolmas, laajanielu, ahmii taas hyvään makoonsa kaikki, mitä suinkin taritaan.

Tämä on sitä, että taiteeseen ei suhtauduta puhtaasti inhimillisyyden kannalta. Mikä lähtee mistäkin diletantismista.

INTO I.: Diletantismiin kai jokainen arvostelija lopultakin jää; ja eiköhän hän tee alunperin parhaiten, totuttautuessaan mahdollisimman vähän omakohtaiseen arvioimiseen, — eipä tule tehneeksi silloin suurta vääryyttä ketään kohtaan.

KALLE: Eikä suurta oikeutta ketään kohtaan. — Mutta tuollainenkin itseystään luopunut tekee sentään helposti vääryyttä, varsinkin hyvin yksilölliselle taiteelle: hän luovuttaa niin helposti ne perintökirjat, joilla hän ihmisenä voisi vaatia jotakin omalle itselleen, luovuttaa ne pois jonkin ryhmäkunnan tai vieraan aatteen hyväksi. Ja silloin tapahtuu vääryys, eikä hän huomaa sitä. Itsekieltämys ei läheskään aina ole moraalialia.

Sillä vain temperamentti-ihminen ymmärtää toistaan. Ei sellainen vaahtoava ja roihuava, — sillä hänellä ymmärrys on tavallisesti vähissä ja hän talttuu liian kesyksi aikanaan. Vaan sellainen, jolla on tiiviit omakohtaiset elämäntunnot, ja joka niihin luottaen rohkenee sekä myöntää että kieltää.

Leväperäisin ihminen ei ole sisäisesti laajin, — tai hän on sitten kerrassaan sortunut pois saranoiltaan. Ja se, joka aina myöntää, ei koskaan myönnä täysin keuhkoin. Eikä toisella ihmisellä ole hänen tunnustuksensa tarvetta.

Ahdasmielisyyttä meidän kritiikissämme kyllä on, vieläpä hyvällä idulla kaikkia niitä muitakin arvostelijahyveitä, joita tämän keskustelumme alussa mainitsin. On ymmärryksen jos hyvän tahdonkin rajallisuutta, — mutta vähän oikeudenmukaisen valinnan uskallusta ja vaistoa.

Vähän eetillistä rohkeutta tulkitsemaan sitä itse luonnon säätämää oikeutta, että vain elinkelpoiset saavat periä maan.

INTO I.: No nythän sinä korkealle sijalle nostit arvostelijan.

KALLE: En liian korkealle, mutta tarpeeksi korkealle, että taivaan puhtaat tuulet yltyvät häneen. Hän ei ole se luonto, joka raivaa tarpeettomat tieltä — vaikka moni arvostelija pitää sellaista uskoa itsestään. Heikkojen oma heikkous, turhien oma turhuus kaataa heidät aikoinaan. — Hän on vain osa luonnon elimistöä, ei tärkein, mutta kyllin tärkeä ollakseen velvoitettu valppauteen — ja kehitykseen, hänkin. — Olen jo puhunut yleisön »purettamisesta». Se ei ole arvostelijan tehtävä. Hänen tehtävänsä — nim. ruuan valintaan nähden — on olla sinä elimenä, joka mahdollisimman selvien omakohtaisten kokemusten perusteella, siis mahdollisimman varmalla pätevyydellä arvioi, mitä inhimillinen luonto ottaa sulattaakseen, mitä ei.

Kehittynyt aisti määrää myös sen tavan, millä hän tuo ilmi sanottavansa. Hän suhtautuu »aiheeseensa» samalla tavoin kuin taiteilija omaansa: oman kokoutuneen ja herkenneen mielensä pohjalta. Hän ei tökkää peukaloitaan teoksen liitteisiin, hajoittaakseen rakennelman yleisön jalkoihin; hän tutkii mieluummin silmillään ja tuntosarvillaan, ja uskoo, että yleisökin voi jotain nähdä. Hän ilmaisee enemmän äänensä sävyllä, tyylin vaihtelevilla eleillä — hänelläkin saa ja pitää olla eleitä — kuin niillä summittaisilla, kaikkein kansantajuisimmilla laatusanoilla, joita esteettinen agronomisielu niin mielellään käyttää.

INTO I.: Agronomi —?

KALLE: Jotain sennepäin —. Tarkoitin sillä tuota esteettisen tieteen »tulokset» tuntevaa, jolle taidekritiikki on hänen tieteesä kansantajuistuttamista. Minulla on niin korkea käsitys arvostelemisesta, että se on lähes yhtäläisessä suhteessa käsitteelliseen estetiikkaan kuin itsenäinen maanmuokkaus agronomitieteeseen.

Onpa oikeastaan syytä puhua, kuten onkin puhuttu, »arvostelun runottaresta».

On tiettyä, että hyvä runoilija — eikä aina tarvitse olla kovin hyväkään — tekee pian arvostelijastaankin runoilijan. Tai ainakin runollisen. Se ulkonainen runollisuus ei sentään arvostelijalle ole aivan tarpeellinen; sensijaan, jos hänen mieli syventää arvostelun käsitettä, hänessä täytyy olla kappale runoilijaluontoa. Siitähän oikeastaan olenkin jo puhunut: taide vaatii tulkiltaan ulkonaisista — puolueiden, teoriain — rajoista vapautunutta persoonallisuutta, temperamenttiä, intuitiivista katsomustapaa ja sanallisiksi eleiksi herkistynyttä tyyliä; siis aivan runoilija-avuja — ainakin jonkun prosentin itsekutakin. Niistä on kantavin taiteen propaganda aina syntynyt, ei tiedoista ja järkeilystä; ja

sillä arvioinnilla on sama tendenssi kuin vapaalla runoudella: mieskohtaisen elämäntunnon suggeroiminen yleisöön. Kriitikko vaan lainaa pääteeman taiteilijalta, ei keksi sitä suoraan elämästä.

Esimerkkinä synnynnäisestä kriitikkorunoilijasta tahdon mainita Oscar Levertinin. — Suurempia arvostelijoita kyllä on, — runoilijoista puhumattakaan. — Minulla on hänestä se käsitys, että hänessä on liian paljon tuota ulkonaista runollisuutta: sanaloistoa, hiukan ohkaista kauneuskaihoa, liian paljon myös kamari-ihmistä ja nähtävästi varman rotutunteen puutetta; sekä että hän on runoilijaluonne, mutta kriittikkona ainakin yhtä välitön ja persoonallinen kuin runoilijana. Hän käytti epäilemättä suurimman osan runoilija-pääomaansa taiteen selittämiseen, vieläpä mielestäni hedelmällisemmin kuin omaan alkuperäiseen luomistyöhönsä. Hänen näkemyksensä on usein arvostelussa plastillisempi kuin runossa ja hänen sielullinen asteikkonsa pääsee vasta edellisessä täyteen laajuuteensa. Hänen synteettinen runoilijatajuntansa tuli hänen päävoimakseen taiteen luonteistamisessa.

Tätä synteettistä luonteiden ja hengensuuntien tajuntaa ei arvostelussamme ole tarpeeksi. Sillä ennenkuin siihen pääsee, täytyy osata valita. Täytyy valppaalla vaistolla eroittaa akanat jyvistä, ja lahjomattomalla oikeudentunnolla nimittää totuutta hyveeksi ja tyhmyyttä tyhmyydeksi.

Mutta meillä moni arvostelija pitää hyveenä sitä, kun puhuu monta lipevää sanaa kirjan kymmenestä prosentista hyviä ominaisuuksia, mutta unohtaa tai mainitsee vain sivumennen ne loput yhdeksänkymmentä prosenttia puutteita ja syntyvirheitä. — Tällaista säälimoraalia näyttää noudattavan moni sellainenkin, jota ei siihen houkuttele puolueintressit. Pelkästä hyvänsuopuudesta tai — tylsyydestä.

Tälläkin asialla on tietysti puolensa jos toinenkin. Jos nuo kirjan edelliset kymmenen prosenttia ovat taiteen ydinavuja, niin silloinhan kirja verrattain hyvin vastaa puolestaan ja rehti arvostelu rientää sitä tukemaan, — vaikka sitten yhdeksänkymmentä prosenttia — tai vieläkin enemmän — taiteen *quantumia* olisi jätettävä »rästiksi», tulevaisuuden suoritettavaksi mahdollisuuden mukaan. Silloin arvostelun ei siedä takertua pikkuseikkoihin, ainakaan hylkivässä mielessä. Sillä kuinka monelta voidaan vaatia edes puolet täysistä sadasta prosentista kerrallaan. Ja hekin alkavat olla niitä arvostelun yltämättömiä.

INTO I.: Tokihan lienee asetettava juuri nuo kansakunnan suurimmat, »arvostelun yltämättömät», niiksi täysarvoisiksi mitoiksi, joihin pienempiä kykyjä heidän saavutustensa mukaan verrataan? Jos olet vielä se »kotimaisesti» innoitettu, joka äsken olit, niin tässä pykälässä me voimme luullakseni täydelleen yhtyä.

KALLE: Että siis kuitataan summamutikassa noille taivaan armoittamille täydet sata prosenttia — vain siksi, että he ovat kansakunnan suurimmat! — Sinäpä sen sanoit; niin on tehty, ja tehdään kai edelleen. Mutta epäilen seurauksia, — ne ovat voineet olla sekä heidän omalle että heidän katveessaan kasvaneiden taiteelle vahingoksi. Ja yleisön käsitteet ja arvostelun periaatteet se väärä kunnioitus suurimpia kohtaan on kovertanut ontoiksi.

Se arvostelija-tyyppi, jonka nyt olen ottanut puheeksi, on tehnyt ikäänkuin sopimuksen laajimman yleisön kanssa, — useinhan he puhuvatkin monikon ensi persoonassa: »*me* lausumme onnittelumme, — *me* emme ole tyytyväiset j.n.e.» ja kääntyvät joka tilassa hienon tuttavallisesti seurakuntansa puoleen: »Te tiedätte, mitä nykyaika voi jo vaatia taiteelta.»

Tuo mainittu salainen sopimus sisältää vaatimuksena — paitsi sopimuksentekijäin keskinäistä harrasta kunnioitusta — sen, että taiteessa ei saa olla niitä ydinavuja liiallisesti. Ne voivat ikäänkuin — vaatia lukijalta jotakin; mutta kun kerran kirjasta rahan maksaa, niin eihän se muuta saa enää pyytää. Varsinkaan ei mikään saa häiritä »muodon» sulavuutta.

Tämän vaatimuksensa yleisö suggeroi helposti arvostelijaan — tai päinvastoin ehkä on tapahtunut. Ja vähitellen arvostelija unohtaa ei vain säälin vaan oikeudentunnonkin syrjäteiden tarpoja kohtaan, säästääkseen kaiken intonsa niille, joilla on suurimman kansantajuisuuden lahja. Tämä taas on sitä, että on luovuttu persoonallisista tunteista ja ajatuksista, kuten ennen selitetty; että joko tepastellaan suurten mestarien kerran raivaamalla yhteismailla, joihin lauma on ammoin tottunut, tai muualta hankitaan helposti sulavaa ravintoa. Tällaisessa yleisön-taiteessa arvostelija voi keksiä koko joukon toisen, kolmannen, neljännen arvoluokan hyveitä; ydintä vaan ei, ja vähät siitä. Teos on hyvä, koska se on *tarkoitettu* taiteeksi. Ja vallan kiitettävä, jos sillä on ne yleisimmät — nykyään jo kyllä joka toisen kirjoitustaitoisien vallassa olevat — muodolliset »ansiot»: että »suomenkieli soi ja helisee», että puuaines on siloista ja oksatonta, että puhe käy kauniissa kaarteissa.

Arvostelija kuvastelee mielellään omaa älyään, omaa »tyyliään» sellaisessa sukulaistaiteessa. Älyä ja tyyliä kun onkin niin runsaasti siunautunut heille. Jo yksistään kiitollisena siitä, että saa loistaa — varsinkin jos kirjantekijä luovuttaa syvät lunnassanansa hyvin helpolla hänelle — arvostelija antaa teokselle suojelemaan siunauksensa.

Eikähän siinä mitä pahaa: vain se, että totisille kyvyille riittää sitten vähemmän sitä »siunausta»; ja se, ettei arvostelu sellaisena pysty kasvattamaan kirjailijoita.

INTO I.: Tuo sana minun on todella ilo kuulla. Niin juuri, kasvattaahan arvostelun kyllä pitää, — vaikka minusta etupäässä mieltä ylentävällä kiitoksella.

KALLE: Tuskin kirjailija sentään kovinkaan monen kiitosta tarvitsee tai tuntee siitä itsensä ylennetyksi. Pääasia hänelle, että saa oikeutensa olla olemassa ja hengittää.

Kasvattavassa mielessä kai arvostelija kyllä usein pitelee kirjailijaa. *Joskus* sellainen kasvatus voi olla mahdollinenkin.

Tuskin koskaan arvostelu on synnyttänyt neroja. Mutta kyvyn itsekasvatuksessa kriitikolla voi olla osansa, niinkuin yleisönkin kypsyttämisessä. Jos itsenäisyyteen kamppaileva kirjailija saa täyden luottamuksen arvostelijan intuitiiviseen ymmärrykseen, niin tämä auttaa häntä epäilemättä paljon oikeille perille. Useinhan syrjäinen, ajatteleva ja varmavaistoinen ihminen ymmärtää toista monisyistä luonnetta selvemmin kuin tämä itse itseään. Ja korkeallekin kehittynyt yksilö hyötyy paljon varsinkin sukulaistemperamentin arvioinneista. Kuka tietää kuinka paljon viime vuosisadan loppupuolen eurooppalainen kirjallisuus tehostui ja varmeni rohkeiden kriitikkokokykyjen vaikutuksesta. Paljon siitä on puhuttu ja paljon siinä puheessa nähtävästi on perää. Goethen ja Schillerin kirjeenvaihto y.m. vuorovaikutus todistaa pätevästi samaa asiaa.

Mutta sellainen kritiikki, sekin on sentään pitkän yksilöllisen kehityksen tulos. Ja se vaatii avomielistä vuorovaikutusta kykyjen ja viisasten välillä.

Jokaisen omaan kutsumukseensa uskovan täytyy rohkaistua kysymään Jobin kanssa tietoviisailta: »Kuoleeko viisauts teidän mukanne?»

Ja toinen portinkolkutin meidän kaikkien nykyaikaisten itsetunnolle on myöhemmän runoilijan huudahdus:

»O ihr Guten, auch wir sind
thatenarm und gedankenvoll!»

»Mekin, ystävät, olemme teoista köyhiä ja ajatuksia täynnä!»

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RAJANKÄYNTIÄ NYKYISEN KIRJALLISUUTEMME
SUUNNISTA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

**Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™
electronic works**

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement,

you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™ .

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability,

costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.

